

DEPARTEMENT
ECONOMIE
WETENSCHAP &
INNOVATIE

EVALUATIE 2023 VAN DE BIJZONDERE ONDERZOEKSFONDSEN (BOF)

Plan van aanpak

27 oktober 2022
Evaluatiecel,
Afdeling Strategie en Coördinatie
Afdeling Onderzoek

Inhoudstafel

1 Inleiding.....	4
1.1 "Tweede geldstroom" voor onderzoek.....	4
1.2 De Bijzondere Onderzoeksfondsen.....	4
1.3 Evaluatie.....	5
2 Aanleiding voor en bepalingen m.b.t. de evaluaties	6
2.1 Aanleiding.....	6
2.2 Evaluatiebepalingen.....	6
2.3 Bepalingen inzake de evaluatie-aanpak.....	7
3 Beleidscontext.....	8
3.1 Historiek.....	8
3.1.1 "Tweede geldstroom" voor onderzoek.....	8
3.1.2 De Bijzondere Onderzoeksfondsen.....	9
3.2 Huidig kader.....	10
3.2.1 Uitgangspunten.....	10
3.2.2 De BOF-sleutel.....	11
3.2.3 Aanwending van het BOF door de universiteiten.....	12
3.2.4 De BOF-middelen	12
3.3 Ontwikkelingen in de beleidscontext.....	13
3.3.1 Regeerakkoord en beleidsnota's 2019-2024	13
3.3.2 Beleids- en begrotingstoelichtingen.....	14
4 Doelstellingen en beoogde resultaten.....	15
4.1 Uitgangspunten voor de evaluatie.....	15
4.2 Doelstellingen van de evaluatie.....	15
4.3 Beoogde resultaten	16
5 Krijtlijnen en draagwijdte van de evaluatie	19
5.1 Inhoudelijk	19
5.2 Tijds kader	19
5.3 Evaluaties van andere en/of gerelateerd aan financieringsinstrumenten voor onderzoek	19
5.4 Input van het voorwerp van de evaluatie	19
5.5 Input uit de onderzoekersbevraging.....	19
6 Evaluatieluiken.....	21
6.1 Ex-postluik.....	21
6.1.1 De BOF binnen de universiteiten	21
6.1.2 De BOF-regelgeving	22
6.1.3 BOF als beleidsinstrument.....	23
6.2 Ex-anteluik.....	23
6.3 Conclusies en aanbevelingen.....	24
7 Evaluatieonderdelen, -methodologieën en procedure.....	25
7.1 Onderdelen van de evaluatie en methodologieën.....	25
7.2 Procedure.....	25
7.2.1 Bronnen.....	25
7.2.2 Evaluatoren.....	25
7.2.3 Verloop	27
7.2.4 Nazorg.....	27
7.3 Planning.....	28
8 Informeren van en afstemming met het evaluatievoorwerp	29

9 Uitvoering en procedureel verloop van de evaluatie	30
9.1 Algemeen	30
9.2 Beschikbaarheid van documenten	30
10 Communicatiebeleid	32
Bijlage 1: Richtlijn/leidraad voor de zelfevaluaties in het kader van de evaluatie van de Bijzondere Onderzoeksfondsen.....	33
1. Inleiding.....	33
2. Ex-postluik van de zelfevaluatie	33
2.1. Terugblik op conclusies en aanbevelingen van de vorige evaluatie.....	33
2.2. Beleidsplanning en -realisatie/rol, positie en meerwaarde	34
2.3. Werking, governance en aansturing	34
2.4. Resultaten, prestaties en impact.....	35
2.5. SWOT-analyse	35
3. Ex-anteluik van de zelfevaluatie	36

1 Inleiding

1.1 “Tweede geldstroom” voor onderzoek

De Vlaamse universiteiten kunnen – binnen het raamwerk van de wetgeving over het hoger onderwijs in de Vlaamse Gemeenschap – hun eigen onderzoeksbeleid uittekenen. De middelen die ze hiervoor ter beschikking kunnen krijgen, zijn onder te verdelen in verschillende “stromen”¹. De “tweede geldstroom” omvat overheidsfinanciering voor onderzoek die op een competitieve basis wordt toegekend. Hierbinnen situeren zich onder meer de Bijzondere Onderzoeksfondsen (de BOF). De middelen hiervoor worden onder de universiteiten zelf verdeeld. Hierbij treden de universiteiten met elkaar in competitie op basis van een aantal vaste criteria. Daarnaast situeren zich binnen deze “tweede geldstroom” ook de middelen die het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek – Vlaanderen (FWO) voor onderzoek ter beschikking stelt. Hiertoe dienen individuele onderzoekers een financieringsaanvraag in en gaan zo onderling in competitie over de instellingen heen.

De basis voor de BOF is vastgelegd in het decreet van 30 april 2009 betreffende de organisatie en de financiering van het wetenschaps- en innovatiebeleid (hierna W&I-decreet genoemd)².

1.2 De Bijzondere Onderzoeksfondsen

De Bijzondere Onderzoeksfondsen worden in art. 63/1 van het W&I-decreet omschreven als een intern bestemmingsfonds die elke universiteit opricht en waarvan de middelen bestemd zijn voor de bevordering van fundamenteel wetenschappelijk onderzoek³. Hoe dit fonds tot dit doel wordt aangewend, is het prerogatief van de universiteit zelf. De BOF zijn er als beleidsinstrument evenwel op gericht om de universiteiten aan te zetten tot het voeren van een eigen onderzoeksbeleid. Het Besluit van de Vlaamse Regering van 21 december 2012 betreffende de financiering van de Bijzondere Onderzoeksfondsen aan de universiteiten in de Vlaamse Gemeenschap (hierna het BOF-besluit genoemd)⁴ stelt hiertoe een aantal voorwaarden voor de toekenning van de overheidsbijdragen aan de Bijzondere Onderzoeksfondsen (art. 22-24). Zo dient een universiteitsbestuur onder meer om de vijf jaar een strategisch beleidsplan inzake wetenschappelijk onderzoek op te stellen; een reglement op te stellen voor de interne toewijzing van de middelen van het Bijzonder Onderzoeksfonds (het BOF) en een onderzoeksraad in te stellen die het universiteitsbestuur adviseert over de besteding van de middelen van het BOF.

Vanuit de Vlaamse overheid wordt er voor de BOF voorzien in drie types overheidsbijdragen: de basistoelage voor de BOF, Methusalem-financiering en tenure track-financiering.

- Deze overheidsmiddelen voor de BOF worden onder de universiteiten verdeeld via een grotendeels outputgedreven parametermodel, de “BOF-sleutel” (BOF-besluit art 25 t.e.m. 44/1), zie ook rubriek 3.2.2. Hierbij worden de universiteiten enerzijds beloond op basis van hun onderzoeksresultaten. Hiervoor worden onder meer parameters in rekening gebracht op het vlak van publicaties en citaties, uitgereikte doctoraatsdiploma’s en diversiteit. Anderzijds wordt een rechtvaardig allocatiemodel nagestreefd waarbij onder meer rekening gehouden wordt met gegarandeerde minimumaandelen in de overheidsbijdrage en wordt gestreefd naar het wegwerken van

¹ Volgens de indeling vermeld in de Speurgids 2022, zie ook rubriek 3.1

² Zie ook: <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1018085¶m=informatie>

³ Art. 2 9° van het W&I-decreet omschrijft fundamenteel wetenschappelijk onderzoek als: “experimentele of theoretische werkzaamheden die in de eerste plaats tot doel hebben om nieuwe kennis te vergaren over de fundamentele die aan verschijnselen en waarneembare feiten ten grondslag liggen zonder daarbij een specifieke toepassing of een specifiek gebruik op het oog te hebben”.

⁴ Zie ook <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1022807¶m=informatie>

onvolkomenheden en ongewenste neveneffecten in de verdeelsleutel (bv. via deze evaluatie). Naast de volgens de BOF-sleutel toegekende overheidsfinanciering dient het universiteitsbestuur zelf jaarlijks een inbreng te doen in het (eigen) BOF die ten minste gelijk is aan 7% van de overheidsbijdrage aan het BOF (art. 19 van het BOF-besluit).

- De Methusalem-financiering voor internationaal toonaangevende onderzoekers (art. 63/3 van het W&I-decreet) werd in 2006 binnen het kader van de BOF ingesteld. Dit programma biedt de universiteiten de mogelijkheid om langetermijnprogrammafinanciering toe te kennen aan een beperkt aantal uitmuntende leden van het zelfstandig academisch personeel (ZAP). De financiering die de overheid hiervoor ter beschikking stelt, wordt eveneens verdeeld op basis van de BOF-sleutel en wordt ondergebracht in het BOF van de instelling en dient specifiek tot dit doel te worden ingezet. De bepalingen uit het W&I-decreet en de verwachtingen over hoe deze middelen moeten worden ingezet door het universiteitsbestuur, worden in het BOF-besluit (art. 53-67) verder uitgewerkt.
- In 2008 werd binnen het kader van de BOF een stelsel van tenure track-mandaten ingesteld (art. V.3 van de Codex Hoger Onderwijs⁵, art. 51-52 van het BOF-besluit). Via dit stelsel kunnen universiteiten postdoctorale onderzoekers laten instappen in een tenure track-mandaat, voor een termijn van ten hoogste vijf jaar, als aanloop naar een vaste benoeming binnen de universiteit. Deze vaste benoeming volgt als (het academisch dossier van) de mandaathouder voldoet aan transparante, duidelijke, vooraf bepaalde en bekendgemaakte beoordelings-/benoemingscriteria. De financiering die de overheid hiervoor ter beschikking stelt, wordt eveneens verdeeld op basis van de BOF-sleutel en wordt ondergebracht in het BOF van de instelling en dient ook specifiek tot dit doel te worden ingezet. Deze opname van het tenure track-stelsel in de BOF was bedoeld als hefboom voor een veralgemeend gebruik van dit stelsel binnen de universiteiten.

1.3 Evaluatie

Zoals bepaald in het W&I-decreet omvat het BOF-besluit bepalingen m.b.t. de evaluatie van de Bijzondere Onderzoeksfondsen. Hoofdstuk 2 van dit plan van aanpak gaat verder in op deze evaluatiebepalingen. Samengevat kan in elk geval meegegeven worden dat deze evaluatie door het Departement Economie, Wetenschap en Innovatie (hierna EWI of het departement genoemd) georganiseerd wordt en tegen 30 juni 2023 afgerond moet zijn. Het voorliggend plan van aanpak concretiseert de evaluatie van de Bijzondere Onderzoeksfondsen.

⁵ Gecodificeerde decreten betreffende het hoger onderwijs van 11 oktober 2013, zie ook: <https://codex.vlaanderen.be/-Zoeken/Document.aspx?DID=1023887¶m=informatie>. In het BOF-besluit wordt nog verwezen naar de passage inzake het tenure track-stelsel in het decreet van 12 juni 1991 betreffende de universiteiten in de Vlaamse Gemeenschap. Sinds 1 september 2015 is deze bepaling evenwel opgenomen in de Codex Hoger Onderwijs.

2 Aanleiding voor en bepalingen m.b.t. de evaluaties

2.1 Aanleiding

Het W&I-decreet stipuleert in art. 63/2 dat de Vlaamse Regering inzake de BOF de regels bepaalt over de periodieke evaluatie van de werking van de onderzoeksraad van en de besteding van de Bijzondere Onderzoeksfondsen door de universiteiten. Deze decreetsbepaling wordt verder uitgewerkt in art. 69 van het BOF-besluit. Naast het uitzetten van de krijtlijnen verduidelijkt dit artikel dat de evaluatie om de vijf jaar plaats zal vinden.

2.2 Evaluatiebepalingen

Het BOF-besluit (art. 69 §1) stelt dat de evaluatie – op het vlak van doelstellingen – in eerste instantie moet nagaan op welke wijze de Bijzondere Onderzoeksfondsen worden ingezet voor het bevorderen van het fundamentele wetenschappelijke onderzoek. Op het vlak van de individuele universiteiten dient de evaluatie in dit kader aandacht te besteden aan de bijdrage die het BOF levert aan het – in het strategisch beleidsplan verwoorde – onderzoeksbeleid van elke universiteit.

Voorts dient de evaluatie in het bijzonder aandacht te besteden aan de bijdrage die de BOF leveren aan enerzijds de globale onderzoeksoutput van alle universiteiten en anderzijds aan de specifieke onderzoeksoutput van elke universiteit. Voor de onderzoeksoutput van elke individuele universiteit wordt gewerkt met de data die in FRIS⁶ over iedere instelling beschikbaar zijn over aan BOF-middelen gekoppelde onderzoeksoutput⁷. Het BOF-besluit maakt hierbij de kanttekening dat er voor specifieke onderzoeksoutput evenwel niet noodzakelijk een één-op-één-relatie bestaat met een financieringsbron (d.i. onderzoek kan immers uit verschillende financieringsbronnen gefinancierd worden).

Vanuit het globale perspectief dient de evaluatie te onderzoeken welke rol de Bijzondere Onderzoeksfondsen spelen in het geheel van de Vlaamse onderzoeksfinanciering die aan de universiteiten ter beschikking wordt gesteld, en de mate waarin de informatie daarover in FRIS reeds voorhanden is.

Het BOF-besluit detailleert vervolgens dat de evaluatie ook betrekking moet hebben op (art. 69 §1 lid 3):

- 1° het strategische beleidsplan van elke universiteit en de mate waarin de doelstellingen zijn behaald;
- 2° de plaats van de Bijzondere Onderzoeksfondsen ten opzichte van andere middelen voor onderzoek;
- 3° de impact van de middelen op het onderzoeksbeleid in de universiteiten, met bijzondere aandacht voor de inzet van die middelen ten opzichte van de inzet van andere verworven middelen voor onderzoek, onder meer in termen van complementariteit, afstemming en synergie;
- 4° de meerwaarde voor het Vlaamse onderzoek in termen van de kwaliteit van de onderzoekers en de onderzoeksprestaties die aan de middelen kunnen worden verbonden;
- 5° de hefboomwerking die de Bijzondere Onderzoeksfondsen eventueel bewerkstelligen, bijvoorbeeld in termen van het werven van andere onderzoeksfinanciering;
- 6° de kwaliteit van het onderzoeksmanagement in de universiteit in het algemeen en van de werking van de onderzoeksraden in het bijzonder;
- 7° de selectiemechanismen die gehanteerd worden bij de oproepen en toekenningen van initiatieven in het kader van de Bijzondere Onderzoeksfondsen;
- 8° de werking en impact van het tenure-track-systeem;
- 9° de werking en impact van de Methusalem-financiering;

⁶ Flanders Research Information Space: <https://researchportal.be/nl/over-fris>

⁷ De koppeling tussen de BOF-middelen enerzijds en de publicaties en projecten in FRIS anderzijds is op dit moment nog niet (volledig) gelegd. Deze koppeling wordt pas in 2023 meegenomen in de informatie die door de universiteiten in FRIS wordt aangeleverd.

10° het strategische beleidsplan van iedere universiteit dat betrekking heeft op de periode die volgt op het kalenderjaar van de evaluatie.

2.3 Bepalingen inzake de evaluatie-aanpak

Naast bepalingen van wat in het kader van de evaluatie geëvalueerd dient te worden, specificeert het BOF-besluit eveneens een aantal aspecten met betrekking tot de aanpak van de evaluatie.

Art. 69 §1 lid 4 bepaalt dat de universiteiten, ter ondersteuning van de uitvoering van de evaluatie, een zelfevaluatie opstellen. Deze zelfevaluatie bestaat uit een ex-post- en een ex-antedeel. Het ex-postdeel heeft betrekking op de periode sinds de vorige evaluatie en het ex-antedeel op de periode van vijf jaar die volgt op het kalenderjaar van de evaluatie (2024-2028).

Het Departement EWI dient een plan van aanpak op te stellen dat de nadere bepalingen bevat over de inhoud en reikwijdte van de evaluatie (dit voorliggend document). Dit plan van aanpak dient door de bevoegde minister aan de Vlaamse Regering meegedeeld te worden (art. 69 §2).

Voor de uitvoering van de evaluatie worden de algemene en specifieke procedures gevolgd die door EWI zijn uitgewerkt. De evaluatie wordt begeleid door een stuurgroep, waaraan een vertegenwoordiger van de minister als waarnemer deelneemt. Het departement stelt gepaste evaluatieorganen aan die over de expertise beschikken om de evaluatie vakkundig uit te voeren (art. 69 §3 en §5).

De evaluatie-aanpak dient minstens een evaluatie door een panel van experts te omvatten. Deze experts dienen over de nodige expertise te beschikken inzake het wetenschapsbeleid, het beheer van universiteiten en de financiering van fundamenteel onderzoek. Van dit panel van experts wordt verwacht dat ze een evaluatierapport opstellen dat ter beschikking wordt gesteld van de evaluatie en aan de ingestelde evaluatieorganen. Dit panel dient minstens uit drie leden te bestaan, waarvan ten hoogste twee derde van de leden van hetzelfde geslacht is en geen van de panelleden mag werkzaam zijn in België. De bevoegde minister delegeert de samenstelling van het panel van experts aan de evaluatiestuurgroep (art. 69 §4 - §6).

Het finale volledige evaluatierapport, dat onder meer het integrale rapport van het expertenpanel omvat, wordt bezorgd aan de Vlaamse minister bevoegd voor het wetenschapsbeleid, die het vervolgens aan de Vlaamse Regering bezorgt. De Vlaamse Regering legt ten slotte dit finale evaluatierapport samen met de conclusies of adviezen van de universiteiten en de Vlaamse Regering voor aan het Vlaams Parlement (art. 69 §7).

3 Beleidscontext

3.1 Historiek

3.1.1 "Tweede geldstroom" voor onderzoek

De Vlaamse universiteiten kunnen – binnen het raamwerk van de wetgeving over het hoger onderwijs in de Vlaamse Gemeenschap – hun eigen onderwijs- en onderzoeksbeleid uittekenen. De middelen die ze hiervoor ter beschikking kunnen krijgen, worden doorgaans onderverdeeld in verschillende "stromen"⁸:

1. De "eerste geldstroom" bestaat uit toelagen van de Vlaamse overheid en vormt de basisfinanciering. Deze toelagen dragen bij tot de dekking van de gewone uitgaven voor onderwijs, onderzoek, maatschappelijke en wetenschappelijke dienstverlening, de financiering van de investeringen, de afbetalingen van leningen en de administratie van de instelling, met inbegrip van de roerende uitrusting. Deze middelen zijn afkomstig uit het budget van het beleidsdomein Onderwijs en Vorming.
2. De "tweede geldstroom" is bedoeld voor fundamenteel onderzoek en wordt op competitieve basis toegekend. Universiteiten en aspirant-bursalen kunnen er projectgeld en beurzen mee aanvragen voor onderzoek dat op zich niet streeft naar directe toepassingen. De middelen worden steeds op competitieve basis toegewezen. Deze competitie situeert zich intra- of interuniversitair en kan zich richten op verschillende niveaus van onderzoek. De gelden zijn beschikbaar voor alle disciplines van het wetenschappelijk onderzoek. De 2de geldstroom omvat een aantal belangrijke financieringsbronnen, waaronder het FWO en de BOF. De middelen die het FWO ter beschikking stelt, worden verdeeld op basis van interuniversitaire competitie, terwijl de middelen voor de BOF subsidies (aan de universiteiten) zijn die (over de universiteiten) verdeeld worden op basis van een aantal vaste criteria en vervolgens binnen de universiteit intern worden toegekend op basis van intra-universitaire competitie. De middelen zijn afkomstig van het budget van het beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie.
3. De "derde geldstroom" is die voor toegepast wetenschappelijk onderzoek. Samen met of op vraag van bedrijven, overheden of particulieren gaan wetenschappers op zoek naar interessante toepassingen of innovaties. Het betreft voornamelijk de middelen voor de Industriële Onderzoeksfondsen (IOF) en de middelen die de universiteiten verwerven vanuit VLAIO en vanuit Europese fondsen.
4. De "vierde geldstroom" betreft de samenwerking met de privésector, inclusief de wetenschappelijke dienstverlening. Dit laatste staat naast het academisch onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek als derde grote opdracht ingeschreven in de Codex Hoger Onderwijs. Deze geldstroom omvat contractonderzoek met de privésector, onderzoek met de privésector met overheidssteun, wetenschappelijke dienstverlening en valorisatie van onderzoeksresultaten.

Boven op deze vier geldstromen zijn er nog de 'andere opbrengsten verbonden aan onderwijs, onderzoek en dienstverlening'. De financiële bijdrage van de overheid is niet de enige inkomstenbron van de

⁸ Voor deze situering van de BOF-middelen ten opzichte van andere bronnen van onderzoeksfinanciering wordt hier de indeling gebruikt zoals opgenomen in de Speurgids 2022 (<https://www.ewi-vlaanderen.be/speurgids>), p. 158. Deze indeling stemt overeen met de indeling die gehanteerd wordt in het verslag over de financiële toestand en de evolutie van het personeelsbestand van het hoger onderwijs van het Regeringscommissariaat Hoger Onderwijs (<https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/directies-en-administraties/hoger-onderwijs/toezicht/rapporten-van-het-college>). De indeling in fundamenteel onderzoek, toegepast wetenschappelijk onderzoek en strategisch basisonderzoek lijkt hierbij af te wijken van de indeling die hieromtrent gehanteerd wordt in het W&I-decreet.

universiteiten. Andere bronnen zijn o.a. de inschrijvingsgelden van studenten, de huuropbrengsten van de sociale sector, de opbrengsten van studentenrestaurants en de opbrengsten van boeken en cursussen.

De scope van deze evaluatie gaat in eerste instantie uit naar de BOF en de financiering van fundamenteel onderzoek, maar uiteraard dient de evaluatie die in dit plan van aanpak omschreven wordt ook rekening te houden met het hele plaatje aan geldstromen.

3.1.2 De Bijzondere Onderzoeksfondsen

Het regelgevend kader voor de Bijzondere Onderzoeksfondsen vindt z'n oorsprong in het Universiteitendecreet⁹ van 12 juni 1991 (artikel 168 en artikel 169bis.1) dat ook de basis vormde voor de werking van de universiteiten in de Vlaamse Gemeenschap. De gemeenschappen werden door de staatshervorming van 1989 immers bijna volledig bevoegd voor het onderwijs. Naast het vereenvoudigen van de regelgeving voor universiteiten, zette de toenmalige Vlaamse Regering via het Universiteitendecreet in op het versterken van de autonomie van de universiteiten, gekoppeld aan een sterkere verantwoordingsplicht van de instellingen ten aanzien van de maatschappij. Belangrijke verwezenlijkingen van dit decreet waren onder meer de invoering van een systeem van kwaliteitszorg en van een nieuw financieringsmechanisme, het verschuiven van de nadruk van ex-antecontrole naar ex-postevaluaties, etc.

De BOF werden als instrument ook uitgebreid. Zo werd in 2006 onder meer de Methusalem-financiering voor internationaal toonaangevende onderzoekers ingesteld en werd in 2008 het stelstel van tenure track-mandaten ingesteld. Deze beide financieringskanalen maken nog steeds deel uit van het huidige BOF-besluit.

In 2011 spraken de minister bevoegd voor onderwijs en de minister bevoegd voor het wetenschapsbeleid bovendien af om de bevoegdheid over de Bijzondere Onderzoeksfondsen bij één minister, in casu de minister bevoegd voor wetenschapsbeleid, onder te brengen. In begrotingsjaar 2012 werd de verantwoordelijkheid voor de BOF-financiering overgedragen van de minister bevoegd voor onderwijs naar de minister bevoegd voor wetenschapsbeleid. Hiermee gepaard werd in 2012 de decretale basis van de BOF verlegd van het Universiteitendecreet naar het W&I-decreet. Deze decretale basis werd verder uitgewerkt in het BOF-besluit, dat op 1 januari 2013 in werking trad. Deze versie van het BOF-besluit nam een groot aantal bepalingen over uit het eerdere BOF-besluit waarvan de basis van 2000 dateerde¹⁰. Er werden echter ook een aantal nieuwe voorwaarden in opgenomen m.b.t. strategisch beleid, goed bestuur, wetenschapscommunicatie en diversiteit. Tevens werden er op het vlak van de BOF-sleutel een aantal parameters herzien en werden aanpassingen opgenomen om meer kansen te bieden aan vrouwen in het onderzoek (o.a. door het opleggen van een genderbalans voor de samenstelling van de onderzoeksraden). Een andere belangrijke wijziging was de invoering van gegarandeerde minimaandelen in de BOF-middelen om zo voor elke universiteit een stabiele financiering te garanderen. In 2014 en 2015 volgden een aantal verdere aanpassingen aan de bepalingen van dit besluit.

In de periode december 2017 – juni 2018 werd een evaluatie van de Bijzondere Onderzoeksfondsen uitgevoerd die terugblikte op de periode vanaf 2012¹¹. Deze evaluatie resulteerde o.a. in een aantal

⁹ Het Universiteitendecreet werd eind 2013 opgeheven. De bepalingen zijn (grotendeels) vervat in de Codex Hoger Onderwijs, van 11 oktober 2013 (zie ook: <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1023887¶m=-informatie>).

¹⁰ Besluit van de Vlaamse Regering van 8 september 2000 betreffende de financiering van de Bijzondere Onderzoeksfondsen aan de universiteiten in de Vlaamse Gemeenschap (dit besluit werd in 2003, 2006 en 2008 aangepast en is sinds 31/12/2012 opgeheven).

¹¹ Omwille van de inhoudelijke en legistische verbindingen alsook de periode waarin de evaluaties plaatsvonden, werd de evaluatie van de BOF in één evaluatieopdracht samengebracht met de evaluaties van het Vlaams Academisch Bibliografisch bestand Sociale en Humane Wetenschappen (VABB-SHW) en de Omkadering van Jonge Onderzoekers (OJO).

aanbevelingen voor de Vlaamse overheid enerzijds en de universiteiten anderzijds¹². In 2018 werd tevens een systeemevaluatie opgezet die zich richtte op de onderzoeksfinanciering van de tweede geldstroom. Deze systeemevaluatie bouwde voort op de punctuele evaluaties van de BOF en het FWO. Concreet werd in deze systeemevaluatie een analyse en een beoordeling van zowel de beleidsvoering tot dan toe (en in ruime zin) ten aanzien van het geheel van de tweede geldstroom en ten aanzien van de verschillende instrumenten binnen de tweede geldstroom uitgevoerd, alsook wat betreft de carrière van onderzoekers. Na afloop van deze evaluaties besliste de Vlaamse Regering om in het besluit verschillende wijzigingen door te voeren. Dit resulteerde in het Besluit van de Vlaamse Regering van 3 mei 2019 tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 21 december 2012 betreffende de financiering van de Bijzondere Onderzoeksfondsen aan de universiteiten in de Vlaamse Gemeenschap.

3.2 Huidig kader

3.2.1 Uitgangspunten

Elke Vlaamse universiteit beschikt over een eigen Bijzonder Onderzoeksfonds (BOF) voor de financiering van het fundamenteel wetenschappelijk onderzoek en binnen elke universiteit staat de onderzoeksraad in voor het beleid inzake het BOF. Het belangrijkste uitgangspunt van de Bijzondere Onderzoeksfondsen is dat de middelen gebruikt dienen te worden om fundamenteel onderzoek in de universiteit te bevorderen.

Het BOF is niet enkel een belangrijk financieringsinstrument voor wetenschappelijk onderzoek, maar is ook het instrument bij uitstek om de universiteiten aan te zetten tot het voeren van een eigen onderzoeksbeleid. De aansturing die de overheid daarbij geeft, is niet inhoudelijk, maar gericht op het stimuleren van kwaliteitsverhoging en zwaartepuntvorming¹³ van het fundamenteel onderzoek.

De decretale basis voor het BOF is opgenomen in het W&I-decreet, meer bepaald in de artikels 63/1 en 63/2.

Artikel 63/1 schetst in essentie het kader voor het BOF, als intern bestemmingsfonds van elke universiteit en waarvan de middelen bestemd zijn voor de bevordering van het fundamentele wetenschappelijke onderzoek in de universiteit. Art. 63/1 werd in 2022 ook aangepast zodat de concretere invulling van de parameters in de BOF-sleutel minder strikt omschreven is in het decreet zelf. De Vlaamse Regering verleent subsidies aan de Bijzondere Onderzoeksfondsen en daarnaast brengt elke universiteit bijkomende middelen in het BOF in. Zoals reeds in rubriek 1.2 vermeld, besliste de Vlaamse Regering dat deze bijdrage jaarlijks minstens 7% moet bedragen van de overheidsbijdrage aan het BOF in dat jaar (art. 19 van het BOF-besluit).

De universiteit kan verder ook een deel van de middelen uit het BOF bij de werkingsuitkering voegen en dit om de gewone uitgaven voor de werking te dekken, al legt de Vlaamse Regering wel een maximum vast voor het percentage van het BOF (30%) dat naar de werkingsuitkering kan worden getransfereerd en verder kan de Vlaamse Regering ook voorwaarden ter versterking van de verwevenheid tussen onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek verbinden aan deze mogelijkheid (art. 21 BOF-besluit).

Zoals reeds aangegeven onder rubriek 1.2 voorziet de Vlaamse overheid, naast de basistoelage voor de BOF, nog in twee andere types overheidsbijdragen voor de Bijzondere Onderzoeksfondsen, nl. Methusalem-financiering en tenure track-financiering.

De Methusalem-financiering voor internationaal toonaangevende onderzoekers (art. 63/3 van het W&I-decreet, hoofdstuk 5 (art. 53-67) van het BOF-besluit) is gericht op langetermijnprogrammafinanciering aan een beperkt aantal uitmuntende leden van het zelfstandig academisch personeel verbonden aan

¹² Zie ook: https://www.ewi-vlaanderen.be/sites/default/files/bestanden/evaluatie_van_de_bijzondere_onderzoeksfondsen_-_managementsamenvatting.pdf

¹³ Zwaartepuntvorming houdt in dat de universiteiten zich specialiseren in opleidingen en onderzoek waar ze sterk in zijn.

universiteiten in de Vlaamse Gemeenschap. Deze financiering is meer gericht op excellentieondersteuning, terwijl de basismiddelen van het BOF eerder de globale en uitgemiddelde prestaties van de universiteiten belonen. Via deze financiering kunnen gerenommeerde onderzoekers een stabiele basisfinanciering ter beschikking krijgen die ze flexibel en onafhankelijk kunnen aanwenden om hun internationaal topniveau te consolideren en hun referentiepositie op internationaal vlak te versterken.

Het tenure track-stelsel is erop gericht mandaten te voorzien voor postdoctorale onderzoekers als aanloop naar een vaste benoeming. De wettelijke basis hiervoor is art. V.3 van de Codex Hoger Onderwijs en hoofdstuk 4 (art. 51-52) van het BOF-besluit. Van dit tenure track-stelsel wordt verwacht dat het ook zorgt voor een versterking van de verwevenheid tussen onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek.

3.2.2 De BOF-sleutel

Het totale bedrag van de subsidies die de Vlaamse Regering voorziet voor de BOF, wordt onder de universiteiten verdeeld volgens een grotendeels outputgedreven parametermodel (de BOF-sleutel). Het doel van deze verdeling via parameters is enerzijds om een rechtvaardig allocatiemodel voor te stellen en anderzijds om universiteiten te belonen op basis van hun resultaten.

De huidige BOF-sleutel is sinds 2019 samengesteld uit tien parameters, elk met een eigen gewicht (BOF-besluit art. 41), gebundeld in een structureel deel (of onderdeel A, bestaande uit 1 parameter), een bibliometrisch deel (of onderdeel B en bestaande uit drie parameters) en een deel dat "beleidsaccenten" genoemd wordt (of onderdeel C, bestaande uit zes parameters). Het BOF-besluit omvat de exacte definities van zowel de parameters als de bronnen waarop ze betrekking hebben (in het bijzonder voor wat betreft de parameters voor het onderdeel B).

- De parameter van onderdeel A (art. 31 t.e.m. art. 34) wordt om de vijf jaar vastgelegd. De parameter wordt berekend op basis van het aandeel van elke universiteit in de som van de gewogen onderdelen B en C tijdens de voorafgaande vijf begrotingsjaren. Het aandeel van elke universiteit wordt berekend door het jaarlijks aandeel van elke universiteit in de som van de gewogen onderdelen B en C op te tellen en door vijf te delen. De percentages voor de periode 2019-2023 zijn opgenomen in art. 32 van het BOF-besluit. Deze percentages worden in 2024 en vervolgens vijfjaarlijks herrekend.
- De parameters die voor de berekening van onderdeel B (art. 35 t.e.m. 40) worden gebruikt, hebben betrekking op het aantal publicaties¹⁴ in SCIE¹⁵, SSCI¹⁶, AHCI¹⁷, CPCI-S¹⁸ en CPCI-SSH¹⁹ (parameter B1), het aantal publicaties [opgenomen in het] Vlaams Academisch Bibliografisch Bestand Sociale en Humane Wetenschappen (VABB-SHW) (parameter B2) en het aantal citaties (parameter B3).
- De parameters van onderdeel C, "beleidsaccenten" (art. 40/1 t.e.m. 40/7), houden onder meer rekening met het aantal doctoraatsdiploma's, aantal citaties, internationale samenwerking, deelname aan Europese kaderprogramma's en de genderverhouding. Het gewicht van parameter C5 die betrekking heeft op het geheel van de interdisciplinair werking van de Vlaamse universiteiten

¹⁴ Voor de vaststelling van het aantal publicaties van een universiteit in een bepaald jaar wordt voor parameter B1 onder publicatie van een universiteit hier begrepen: "een publicatie waarvan een of meer adressen die erop vermeld worden, naar de universiteit of naar het universitair ziekenhuis verwijzen, los van het feit of het universitaire ziekenhuis tot de rechtspersoon van de universiteit behoort".

¹⁵ Science Citation Index Expanded, uitgegeven door Clarivate Analytics.

¹⁶ Social Sciences Citation Index, uitgegeven door Clarivate Analytics.

¹⁷ Arts & Humanities Citation Index, uitgegeven door Clarivate Analytics.

¹⁸ Conference Proceedings Citation Index-Science, onderdeel van Conference Proceedings Citation Index (CPCI), uitgegeven door Clarivate Analytics.

¹⁹ Conference Proceedings Citation Index-Social Sciences & Humanities, onderdeel van Conference Proceedings Citation Index (CPCI), uitgegeven door Clarivate Analytics.

is momenteel nul. Deze parameter moet pas vanaf de sleutelberekening van 2024 duidelijk gedefinieerd zijn en zal pas vanaf dan een gewicht van 2% krijgen. De facto wordt de BOF-sleutel momenteel berekend op basis van negen parameters.

De BOF-sleutel garandeert voor enkele universiteiten tevens een minimumaandeel in de overheidsbijdrage aan de Bijzondere Onderzoeksfondsen (art. 29 t.e.m. 30). Dit gegarandeerde minimumaandeel wordt toegepast wanneer het procentuele aandeel van deze universiteiten berekend op basis van de parameters lager ligt dan het vastgelegde minimumaandeel.

3.2.3 Aanwending van het BOF door de universiteiten

De Vlaamse Regering legt ook bepalingen op voor de besteding van de BOF-middelen door de universiteiten. De basis hiervoor wordt gelegd in art. 63/2 van het W&I-decreet. Zo wordt het universiteitsbestuur geacht een reglement vast te stellen voor het beheer van het BOF dat minstens voorziet in de instelling van een onderzoeksraad die het universiteitsbestuur van advies dient over de besteding van de middelen van het BOF en in een bezwarenregeling die aanvragers van een subsidie bij het BOF in staat stelt een beslissing hieromtrent aan te vechten. Verder stelt hetzelfde artikel dat de Vlaamse Regering nadere regels bepaalt over onder meer de beleidsmatige planning van de besteding van de middelen uit een BOF en over de periodieke evaluatie van de werking van de onderzoeksraad en de besteding van de Bijzondere Onderzoeksfondsen. Deze bepalingen worden verder uitgewerkt in het BOF-besluit.

Art. 20 van het BOF-besluit bepaalt onder meer dat het universiteitsbestuur voor het beheer van het BOF ten hoogste 6% van de globale middelen van het BOF aanwendt voor de werking van de diensten voor onderzoekskoördinatie of voor loonlasten die rechtstreeks verbonden zijn aan het beheer van onderzoeksprojecten of initiatieven die ten laste van het BOF bekostigd worden. De artikels 45 tot en met 50 omvatten vervolgens specifieke bepalingen over de besteding van de middelen van het BOF door de universiteiten. Hierbij worden onder meer voor nieuwe ZAP- of postdoctorale aanstellingen genderevenwichten voorgeschreven of minimumbestedingen voor bepaalde types onderzoek vastgelegd waaronder ook de interuniversitaire projecten (iBOF) en voor projecten in het kader van internationale wetenschappelijke samenwerking.

Met het oog op kwaliteitszorg, (hoofdstuk 6 (art. 68-69) van het BOF-besluit) wordt van de universiteiten verwacht dat ze in hun jaarrekeningen en jaarverslagen rapporteren over het gebruik van de globale middelen van het BOF, de stand van zaken van de in het beleidsplan opgenomen doelstellingen en de Methusalem-financiering. Daarnaast zijn ook bepalingen opgenomen over het aanleveren van data in FRIS voor het rapporteren over het gebruik van de globale middelen van het BOF.

Sinds de aanpassing van het BOF-besluit in 2019 werd in 2020 nog bijkomende een aanpassing doorgevoerd via het Besluit van de Vlaamse Regering van 5 juni 2020 tot regeling van bepaalde tijdelijke maatregelen in de beleidsvelden economie, wetenschappelijk onderzoek, innovatie en wetenschapscommunicatie door de civiele noodsituatie met betrekking tot de volksgezondheid ingevolge het coronavirus COVID-19. Hierbij werd art. 49 van het BOF-besluit aangepast om de universiteiten toe te staan een afwijking te vragen op het minimumpercentage van het BOF dat in het jaar 2020 aan fundamenteel onderzoek gespendeerd dient te worden.

3.2.4 De BOF-middelen

De middelen die jaarlijks en dit sinds 2016 werden voorbehouden voor het BOF (en dit voor de drie onderscheiden lijnen, met name de algemene BOF-subsidie (i.e. subsidie voor de Vlaamse universiteiten), tenure track en Methusalem zijn:

Begrotingskredieten (in miljoen euro)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022 (BA)
BOF: Subsidie voor de universiteiten	129,08	133,05	149,68	193,48	191,30	192,98	203,91
BOF: Methusalem-programma	18,19	18,47	18,69	18,93	19,05	19,22	20,30
BOF: Tenure track-stelsel	9,18	9,32	9,43	9,55	9,61	9,70	10,24

3.3 Ontwikkelingen in de beleidscontext

3.3.1 Regeerakkoord en beleidsnota's 2019-2024

Ondertussen ging tijdens de periode 2019-2024 een nieuwe legislatuur van start waarvoor de algemene beleidsambities in het Regeerakkoord van de Vlaamse Regering 2019-2024²⁰ zijn vastgelegd en deze die hierin zijn opgenomen wat betreft het beleidsdomein EWI, verder zijn vertaald in de beleidsnota Economie, Wetenschapsbeleid en Innovatie 2019-2024²¹.

Met betrekking tot de Bijzondere Onderzoeksfondsen worden Open Science en interdisciplinair onderzoek hierbij als kernaspecten naar voren geschoven. Zo drukte de Vlaamse Regering de wens uit om voluit de kaart van Open Science in Europees verband te trekken, en de kennisinstellingen verantwoordelijk te maken om hierrond een beleid te voeren. Hiertoe werd onder meer de FOSB (Flemish Open Science Board)²² opgericht. Wetenschappelijk onderzoek, gefinancierd met publieke middelen dient immers zo snel mogelijk publiek toegankelijk te worden, volgens het principe 'zo open als het kan, zo gesloten als nodig'. Dit gaat zowel op voor toegang tot publicaties als voor toegang tot de achterliggende onderzoeksdata. De implementatie van het Open Science-beleid gebeurt in nauw overleg met alle betrokken actoren en stakeholders, en met voldoende aandacht voor het carrièrematig waarderen en valoriseren van een Open Science-mentaliteit, bijvoorbeeld via altmetrics.

In het luik "Onderwijs" van het Regeerakkoord 2019-2024 wordt hierbij evenwel aangegeven dat de Vlaamse Regering binnen Europa wil blijven ijveren om wetenschappelijke publicaties maximaal te ontsluiten zonder hoge kosten voor de instellingen of voor de gebruiker en los van dure platformen. Hierbij wordt ook benadrukt dat het Nederlands als wetenschapstaal overeind moet blijven, om resultaten van wetenschappelijk onderzoek vlot in Vlaanderen te kunnen verspreiden. Het regeerakkoord stelt voorop dat onderzoek gefinancierd door Vlaanderen steeds vergezeld moet zijn van een beperkte vertaling in het Nederlands.²³

Tevens wordt aangegeven dat in de afgelopen legislatuur (2014-2019) de resultaatgerichtheid van de Bijzondere Onderzoeksfondsen en de Industriële Onderzoeksfondsen werd verhoogd, en dat er een nieuw accent inzake interdisciplinair onderzoek werd gelegd. Het is dan ook de bedoeling om de effecten van deze hervorming goed op te volgen en op termijn de ambitie inzake interdisciplinair onderzoek te verhogen.

Wat de doorlichting van de verschillende (beleids)instrumenten en financieringsstromen betreft, wordt aangegeven dat de universiteiten elke vijf jaar gebenchmarkt worden op impact en geëvalueerd worden op hun globale performantie op wereldniveau.

De evaluatie van de Methusalem-financiering wordt ook specifiek vermeld in het Regeerakkoord. Hierbij wordt er verwezen naar enerzijds het aantrekken van buitenlandse topwetenschappers als onderdeel tot de

²⁰ Zie ook: <https://www.vlaanderen.be/publicaties/regeerakkoord-van-de-vlaamse-regering-2019-2024>

²¹ Zie ook: <https://www.vlaanderen.be/publicaties/beleidsnota-2019-2024-economie-wetenschapsbeleid-en-innovatie>

²² Zie ook: <https://www.ewi-vlaanderen.be/nieuws/flemish-open-science-board-fosb-opgericht>

²³ In de Commissie voor Economie, Werk, Sociale Economie, Wetenschap en Innovatie van het Vlaams Parlement werd hierover op 2 juni 2022 ook een vraag om uitleg (VOU) over behandeld, zie <https://www.vlaamsparlement.be/nl/-/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1639285/verslag/1643506>.

uitbouw van grensverleggend innovatief onderzoek en versterking van de internationale concurrentiepositie van Vlaanderen en anderzijds naar de verankering van internationaal toptalent, waarbij onze kennisinstellingen uitgebouwd en gepromoot worden als aantrekkelijke ecosystemen. Het is in dit licht dat de Vlaamse Regering de Methusalem-financiering²⁴ (binnen de BOF) en het Odysseus-programma (via FWO)²⁵ wil evalueren.

3.3.2 Beleids- en begrotingstoelichtingen

Het regeerakkoord en de beleidsnota worden jaarlijks verder geconcretiseerd in de beleids- en begrotings-toelichtingen (BBT's).

Zo geeft de BBT Economie, Wetenschap en Innovatie Begrotingsjaar 2021²⁶ aan dat in dat jaar de eerste iBOF-projecten zullen opstarten. Hiermee wordt via de Bijzondere Onderzoeksfondsen een belangrijke stap gezet naar meer interuniversitaire samenwerking. Sinds 2019 is in art. 49/1 van het BOF-besluit immers een bepaling opgenomen die voor de universiteiten een minimumbesteding in interuniversitaire projecten vooropstelt. Binnen dit iBOF-programma dat door alle Vlaamse universiteiten gezamenlijk gelanceerd is in 2019, wordt excellent, grensverleggend onderzoek gesteund dat uitgevoerd wordt in een samenwerkingsverband van minstens drie promotoren aan minstens twee Vlaamse universiteiten. Elke promotor brengt hierbij expertise aan die essentieel is voor de uitvoering van het projectvoorstel en de promotoren moeten elkaar nodig hebben om het project in synergie te kunnen uitvoeren. De (expertise van de) promotoren dienen (dient) dus complementair en/of versterkend ten opzichte van elkaar te zijn. Er wordt tweejaarlijks een oproep voor iBOF-projecten gelanceerd.

In de BBT Economie, Wetenschap en Innovatie Begrotingsjaar 2022²⁷ wordt aangestipt dat er in dat jaar een aantal wijzigingen aan het BOF-besluit, die door het wijzigingsbesluit van 2019 werden ingevoerd, zullen ingaan. Dit betreft onder meer de interdisciplinariteitsparameter waarvoor het de bedoeling is dat in 2022 de berekeningswijze wordt vastgesteld. Ook wordt in 2022 de afronding voorzien van het proces voor het opzetten van een gestructureerde aanlevering van onderzoeksdata in FRIS voor zowel de universiteiten als het FWO.

Op het vlak van transversale of horizontale prioriteiten inzake integratie en gelijke kansen verwijst de BBT Economie, Wetenschap en Innovatie Begrotingsjaar 2022 onder meer naar de BOF voor wat betreft het engagement voor een gender- en diversiteitsbeleid. In combinatie met de bepalingen op dit vlak die ook vervat zijn in de regelgeving voor de Industriële Onderzoeksfondsen (IOF) en interfaceactiviteiten voor de Vlaamse associaties en in de maatregelen voor de Omkadering van Jonge Onderzoekers (OJO), wordt verwacht dat deze engagementen inzake gender- en diversiteitsbeleid de diversiteit binnen de academische omgeving zullen versterken op drie vlakken: in management- en evaluatieraden, in de samenstelling van de onderzoeksgroepen en in de inhoud van het gevoerde onderzoek.

²⁴ Methusalem is erop gericht om langetermijnfinanciering toe te kennen aan een beperkt aantal uitmuntende leden van het zelfstandig academisch personeel.

²⁵ Het Odysseus-programma werd in de periode 2019-2020 hervormd. De Odysseus-middelen worden sindsdien niet meer via de BOF-sleutel verdeeld maar via projectoproepen waarbij het excellentieprincipe wordt gehanteerd.

²⁶ Zie https://fin.vlaanderen.be/wp-content/uploads/2020/12/2021_BO_Beleids-en-begrotingstoelichting_Economie-Wetenschap-en-Innovatie.pdf

²⁷ Zie https://fin.vlaanderen.be/wp-content/uploads/2021/11/2022_BO_Beleids-en-begrotingstoelichting_Economie-Wetenschap-en-Innovatie.pdf

4 Doelstellingen en beoogde resultaten

4.1 Uitgangspunten voor de evaluatie

In de beleidsnota Economie, Wetenschapsbeleid en Innovatie 2019-2024 wordt in het kader van de doelstelling “een beleid gedreven door feiten en cijfers” het engagement aangegaan om de evaluatie-agenda van het departement nauwgezet uit te voeren. Hierbij wordt gespecificeerd dat de proportionaliteit van de evaluatie-aanpak in functie van de omvang van de betrokken organisaties en budgetten bekeken zal worden met het oog op het efficiënt besteden van tijd en middelen.

Dit engagement werd door de evaluatiecel van het Departement EWI geconcretiseerd in de eigen beleidsplanning voor de periode 2020-2024 en in een visienota inzake de rationalisatie van de evaluaties.²⁸ Hierbij werden ook een aantal uitgangspunten²⁹ voor de uit te voeren evaluaties naar voren geschoven die in deze context worden toegepast:

- Alle evaluatiebepalingen (uit de regelgeving) dienen aan bod te komen.
- Evaluaties dienen te evolueren en te innoveren. “Platgetreden paden” worden vermeden.
- Evaluaties houden een goede balans tussen het ex-post- en het ex-anteperspectief. Concreet betekent dit dat het ex-anteperspectief meer aandacht moet krijgen en het ex-postperspectief beknopter wordt.
- Waar mogelijk/relevant wordt een systeembenadering ingebracht. Deze systeembenadering gaat in eerste instantie uit van het W&I-systeem en de beleidsdoelstellingenkaders waarin dit is ingebed.

Voorts werd in 2021 het Vlaamse overheidsbrede project “Vlaams Brede Heroverweging” (VBH) uitgevoerd. Dit project beoogde een grondige uitgavendoorlichting (spending review) en waar relevant een doorlichting van de kostendeckingsgraden binnen de Vlaamse begroting, met als doel de kwaliteit van de publieke financiën te verbeteren op vlak van efficiëntie en effectiviteit³⁰. Enerzijds zijn dit project en de analyses en rapporten ervan van belang als informatiebronnen³¹ voor deze evaluatie. Anderzijds dienen de evaluatieresultaten ook input te kunnen leveren voor toekomstige uitgavendoorlichtingen. Het is immers de bedoeling op basis van de ervaringen met VBH in Vlaanderen op regelmatige basis uitgavendoorlichtingen op te zetten.

4.2 Doelstellingen van de evaluatie

Zoals omschreven in art. 69 van het BOF-besluit laat de Vlaamse Regering de werking van de onderzoeksraden met betrekking tot het beheer en de besteding van de Bijzondere Onderzoeksfondsen vijfjaarlijks evalueren. Via deze evaluatie wenst de Vlaamse Regering eveneens te onderzoeken welke rol de BOF spelen zowel in het globale onderzoeksbeleid van een universiteit, in de globale onderzoeksoutput van alle universiteiten en in het geheel van de Vlaamse onderzoeksfinanciering van de universiteiten. De elementen die hierbij aan bod moeten komen, worden in datzelfde artikel van het BOF-besluit gespecificeerd (zie ook rubriek 2.2).

In de evaluatie dient uiteraard te worden nagegaan hoe elke instelling omgaat met het vanuit het beleid uitgezette regelgevingskader en de vooropgestelde verwachtingen.

De evaluatie omvat dus een aparte beoordeling van het gevoerde onderzoeksbeleid per universiteit.

²⁸ Dit betreft interne documenten van het Departement EWI.

²⁹ De eerste twee uitgangspunten waren eerder ook al geldig, maar worden hier ter herinnering hernomen.

³⁰ Zie: <https://www.ewi-vlaanderen.be/nieuws/vlaamse-brede-heroverweging-binnen-het-beleidsdomein-ewi-naar-een-integrale-duurzame-vlaamse>

³¹ Zie: <https://www.vlaamsparlament.be/nl/parlementair-werk/dossiers/dossiers/de-vlaamse-brede-heroverweging>

De evaluatie dient ook de BOF-regelgeving en de Bijzondere Onderzoeksfondsen als beleidsinstrument in het W&I- en ruimere beleid van de Vlaamse overheid in beschouwing te nemen.

Het uitgangspunt dat evaluaties dienen te evolueren en te innoveren, is eveneens van toepassing op deze evaluatie van de BOF. Het beleidsinstrument werd in opdracht van het departement in 2018 reeds geëvalueerd, vanuit zowel een individueel perspectief als in het kader van een systeemevaluatie over de financiering van (fundamenteel) onderzoek. Ook voor de evaluatie van 2023 is dus een specifieke aanpak noodzakelijk, met aandacht voor hogergenoemde uitgangspunten (zoals meer nadruk op het ex-anteluid en de hernieuwde inbreng van de systeembenadering). De evaluatie dient ook minstens terug te kijken op de evaluatie(s) die in 2018 werd(en) uitgevoerd en de aanpassingen die hieruit voortvloeiden.

4.3 Beoogde resultaten

Als resultaten van de evaluatie met betrekking tot de BOF worden minstens onderstaande elementen verwacht:

- Ex-post-analyse en -beoordeling van (minstens) de periode 2018/2019 tot op vandaag inzake:
 - De mate waarin en de wijze waarop de universiteiten de vooropgestelde doelstellingen en de strategische plannen (in de periode 2018/2019-2022) hebben gehaald of hebben uitgevoerd of dit zullen doen tegen het einde van 2023;
 - De mate waarin en de wijze waarop de regelgeving werd toegepast en de mate waarin en de wijze waarop de middelen werden aangewend voor de realisatie van de doelstellingen vermeld in betreffende regelgeving, met inbegrip van:
 - De kwaliteit van het onderzoeksmanagement in de universiteit in het algemeen en van de werking van de onderzoeksraden in het bijzonder;
 - De selectiemechanismen die gehanteerd worden bij de oproepen en toekenningen van initiatieven in het kader van de Bijzondere Onderzoeksfondsen;
 - Zowel het geheel van de BOF als de onderdelen ervan, nl. de basistoelage voor de Bijzondere Onderzoeksfondsen, de tenure track-mandaten en het Methusalem-programma;
 - De plaats (rol, positie en meerwaarde) van de BOF in het ruime beleidskader en t.a.v. andere middelen – financieringskanalen en/of beleidsinstrumenten – voor (fundamenteel) onderzoek;
 - De impact van de BOF op het onderzoeksbeleid in de universiteiten, met bijzondere aandacht voor de inzet van deze BOF-middelen ten opzichte van de inzet van andere verworven middelen voor onderzoek, onder meer in termen van complementariteit, afstemming en synergie, met inbegrip van een bibliometrische analyse m.b.t. de kwaliteit van de via de BOF gefinancierde of aangetrokken onderzoekers en hun bijdrage aan het Vlaams onderzoekspotentieel;
 - De meerwaarde voor het Vlaamse onderzoek in termen van de kwaliteit van de onderzoekers en de onderzoeksprestaties die aan de middelen kunnen worden verbonden;
 - De hefboomwerking die de BOF bewerkstelligen, o.a. in termen van het verwerven van andere onderzoeksfinanciering;
 - Een analyse van de huidige BOF-regelgeving zelf. Zorgt deze regelgeving voor het gewenste effect, is deze op alle vlakken duidelijk, komt deze tegemoet aan de verschillende noden (van de instellingen en overheid).
 - Een analyse van de BOF-sleutel zelf en een analyse van de mate waarin en de wijze waarop de BOF-sleutel en het hieromtrent gevoerde beleid de uitgezette en evoluerende beleidsdoelstellingen correct realiseren (zoals het versterken van interdisciplinariteit en interuniversitaire samenwerking, etc., zie ook rubriek 3.3);
 - De evolutie sinds het vorige evaluatiemoment in 2018, waaronder:

- hoe de universiteiten en de Vlaamse overheid zijn omgegaan met de conclusies en aanbevelingen uit de evaluatierapport(en) van 2018;
 - de impact/gevolgen van de wijzigingen aan de regelgeving inzake de BOF sinds 2019 en van de evoluerende beleidscontext m.b.t. het W&I-beleid in het algemeen en de BOF in het bijzonder;
 - Het aansluiten van de BOF (als beleidsinstrument en binnen het onderzoeksbeleid van de instellingen) op de principes van Open Science en Open Data, met als specifiek punt de doorstroom van (onderzoeks)informatie naar het FRIS-onderzoeksportaal³². Deze doorstroom van (onderzoeks)informatie dient bovendien zowel in het algemeen in beschouwing genomen te worden als specifiek m.b.t. de bijzondere functie die het FRIS-portaal heeft in het kader van het BOF-besluit.
 - Een systeemblik op de inpassing in en de bijdrage aan de beleidsdoelstellingenkaders (op verschillende niveaus), waaronder: het Vlaamse W&I-beleid, met bijzondere aandacht voor beleidsaspecten als wetenschapscommunicatie, Open Science en onderzoeksinfrastructuur, kennisveiligheid, Vlaams beleid (EWI, algemeen, Vizier 2030, Visie 2050), de European Innovation Scoreboard, de Regional Innovation Scoreboard, EU-doelstellingen (waaronder de Green Deal, European Universities/Allianties, evoluties op het vlak van research assessment³³), SDG's, etc.;
- Ex-ante-analyse en -beoordeling van (minstens) de periode 2024-2028 inzake:
- De toekomstvisie en -plannen van de universiteiten inzake de BOF, o.a. als element in het onderzoeksbeleid van de instellingen in het algemeen en het strategisch beleidsplan dat betrekking heeft op de periode die volgt op het kalenderjaar van de evaluatie, in het bijzonder;
 - Zowel het geheel van de BOF als de onderdelen ervan, nl. de basistoelage voor de Bijzondere Onderzoeksfondsen, de tenure track-mandaten en het Methusalem-programma;
 - De toekomstvisie van de Vlaamse overheid op de Bijzondere Onderzoeksfondsen als beleidsinstrument;
 - Een analyse van de BOF-sleutel zelf en een analyse van of en hoe de BOF-sleutel, de regelgeving inzake de BOF, of mogelijke alternatieve werkwijzen en regelgeving en het hieromtrent gevoerde beleid toekomstige beleidsdoelstellingen kunnen realiseren, in het licht van beleidsmatige en maatschappelijke ontwikkelingen, zoals ontwikkelingen op het vlak van research assessment, wetenschapscommunicatie, Open Science, Responsible Research and Innovation (RRI), interdisciplinariteit, SDG's, etc. (hierbij dient tevens rekening gehouden te worden met ingevoerde maar nog in voege te treden regelgeving).;
 - Een systeemperspectief op de positie van de BOF in het geheel van de – competitieve – financiering van – fundamenteel – wetenschappelijk onderzoek, of anders geformuleerd binnen het geheel van (onderzoeks)financieringsstromen.
 - Een systeemblik op de (voorzien) inpassing in en de bijdrage aan de beleidsdoelstellingenkaders (op verschillende niveaus), waaronder: het Vlaamse W&I-beleid, met bijzondere aandacht voor beleidsaspecten als wetenschapscommunicatie, Open Science en Open Data en onderzoeksinfrastructuur, kennisveiligheid, Vlaams beleid (EWI, algemeen, Vizier 2030, Visie 2050), de European Innovation Scoreboard, de Regional

³² Zie ook: <http://www.researchportal.be>

³³ Zie hierover onder meer: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/news/all-research-and-innovation-news/reforming-research-assessment-agreement-now-final-2022-07-20_en

Innovation Scoreboard, EU-doelstellingen (waaronder de Green Deal, European Universities/Allianties, evoluties op vlak van research assessment), SDG's, etc.;

➤ Conclusies en aanbevelingen.

Concreet moet de evaluatie leiden tot een eindrapportering waarin conclusies en aanbevelingen betreffende de toekomst zijn opgenomen, die zich zowel richten naar de universiteiten (individueel en als geheel) als naar de overheid. De resultaten dienen zowel te kunnen bijdragen aan het (specifieke) (onderzoeks)beleid van iedere instellingen als aan het (wetenschaps- en innovatie-)beleid van de Vlaamse overheid.

5 Krijtlijnen en draagwijdte van de evaluatie

5.1 Inhoudelijk

De evaluatie omvat in eerste instantie wat in de regelgeving (W&I-decreet, BOF-besluit, etc.) wordt vooropgesteld, maar is hier niet toe beperkt. De evaluatie dient ruimer te worden opgevat en dient rekening te houden met de beleidsontwikkelingen en de evolutie in de beleidscontext en dit op verschillende (beleids)niveaus. Op het vlak van vooropgestelde doelstellingen en verwachte resultaten is dit reeds in hoofdstuk 4 van dit plan van aanpak verduidelijkt en wordt dit verder gedetailleerd in de evaluatieluiken opgenomen in hoofdstuk 6.

5.2 Tijds kader

Zoals bepaald in het BOF-besluit dient er om de vijf jaar een evaluatie plaats te vinden. De evaluatie wordt in de eerste helft van 2023 georganiseerd en dient uiterlijk tegen 30 juni 2023 voltooid te zijn. De timing wordt verder toegelicht in rubriek 7.3.

5.3 Evaluaties van andere en/of gerelateerd aan financieringsinstrumenten voor onderzoek

De evaluatie van de Bijzondere Onderzoeksfondsen zal parallel verlopen met deze van een aantal andere financieringsinstrumenten voor onderzoek, met name IOF en van de interfaceactiviteiten en het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek – Vlaanderen (FWO). Deze drie evaluaties zullen in dezelfde periode worden uitgevoerd en elk van deze evaluaties – en dus ook de evaluatie van de BOF – zal rekening moeten houden met de andere evaluaties en dit zowel vanuit inhoudelijk als praktisch oogpunt.

In 2022 wordt verder ook de evaluatie van het Vlaams Academisch Bibliografisch Bestand Sociale en Humane Wetenschappen (VABB-SHW) en van het convenant (2019-2022) met de VLIR afgerond en in de eerste helft van 2023 wordt tevens de evaluatie van het Expertisecentrum Onderzoek en Ontwikkelingsmonitoring (ECCOM) uitgevoerd. Ook met deze beide evaluaties, die in sterke mate verband houden met de (berekening van) de BOF-sleutel, zal de evaluatie van de BOF rekening moeten houden.

5.4 Input van het voorwerp van de evaluatie

Zoals aangegeven in het BOF-besluit stellen de universiteiten ter ondersteuning van deze evaluatie een – compacte – zelfevaluatie op. Deze zelfevaluatie omvat een ex-post- en een ex-anteluit op basis van de richtlijnen die als bijlage 1 bij dit plan van aanpak zijn opgenomen. Het is de bedoeling dat deze zelfevaluatie op een hoog aggregatieniveau wordt uitgewerkt en zich beperkt tot essentiële onderwerpen. De universiteiten rapporteren immers jaarlijks omstandig over het gebruik van de globale middelen van het BOF.

In overleg met de universiteiten werd afgesproken dat de verwachte zelfevaluatie tegen eind januari 2023 zal worden opgeleverd.

5.5 Input uit de onderzoekersbevraging

Het Departement EWI liet in de periode juni-juli 2022 een bevraging uitvoeren bij onderzoekers werkzaam in organisaties in Vlaanderen en/of Brussel, die onder meer betrekking had op onderzoeksfinanciering en op de onderzoekscarrière. Deze bevraging valt enerzijds te beschouwen als een “systeembvraging” en is vanuit dat oogpunt vergelijkbaar met de onderzoekersbevraging die het departement in 2018 liet uitvoeren

in het kader van de systeemevaluatie onderzoeksfinanciering die toen heeft plaatsgevonden³⁴. Anderzijds is de inhoud van de onderzoekersbevraging 2022 – en dit omwille van de evolutie in de beleidscontext sinds 2018 – anders ingevuld dan de eerdere bevraging en verder is de onderzoekersbevraging 2022³⁵ ook opgezet ter ondersteuning van een aantal evaluaties die in 2023 moeten plaatsvinden. Het betreft onder meer de evaluatie van de BOF.

De resultaten van de onderzoekersbevraging 2022 kunnen worden verdiept via het opzetten van focusgroepen en kunnen ook worden aangewend bij de exploratie van de systeemdimensie van onder meer de evaluatie van de Bijzondere Onderzoeksfondsen³⁶.

³⁴ Deze bevraging was gekoppeld aan de tevredenheidsbevraging die in 2018 heeft plaatsgevonden naar aanleiding van de evaluatie 2018 van het FWO en was gericht naar alle onderzoekers die in de periode 2012-2017 een aanvraag voor financiering bij het FWO hadden ingediend.

³⁵ Deze bevraging werd aangeboden via een open link die via diverse actoren/partners in het W&I-landschap werd verspreid naar de onderzoekers werkzaam in hun organisatie/instelling. Respondenten konden ook meegeven of ze bereid zijn deel te nemen aan een focusgroep ter verdieping van de enquêteresultaten.

³⁶ De bevraging bevatte een aantal generieke vragen over financieringsinstrumenten voor onderzoek en specifieke vragen over een aantal van deze instrumenten, waaronder de BOF.

6 Evaluatieluiken

Rekening houdend met de in de regelgeving omschreven specifieke punten betreffende de evaluatie, de doelstellingen en de elementen die minstens als resultaat van de evaluatie worden verwacht en de krijtlijnen en draagwijdte van de evaluatie indachtig, worden onderstaande evaluatieluiken naar voren geschoven. Deze luiken dienen in de evaluatie-opdracht te worden opgenomen maar vormen geen exhaustieve opsomming. De gekozen evaluatieonderwerpen (per luik) zijn niet altijd even strikt van elkaar te scheiden. Overlappingsen tussen de luiken zijn dan ook niet uitgesloten.

Het is bovendien de bedoeling dat de evaluatie van de Bijzondere Onderzoeksfondsen verschillende dimensies belicht. Zoals eerder aangegeven betreft dit:

- een ex-post- en ex-anteperspectief;
- zowel een interne (vanuit het oogpunt van de universiteiten enerzijds, en het beleid anderzijds) als een externe invalshoek (door de ogen van doelgroepen, klanten, belanghebbenden, etc.);
- een lokaal/regionaal, nationaal, Europees tot internationaal perspectief;
- zowel op zichzelf bekeken als in een systeem perspectief³⁷.

6.1 Ex-postluik

6.1.1 De BOF binnen de universiteiten

In dit luik wordt een analyse en beoordeling verwacht van het onderzoeksbeleid van de universiteiten (en dit zowel per universiteit als over deze instellingen heen) en de plaats die het BOF daarin inneemt, op zich en in het geheel van de (onderzoeks)financieringsstromen (zie rubriek 3.1.1).

Dit evaluatieluik neemt de periode sinds de vorige evaluatie in beschouwing, maar kan ook verder terugblikken indien dit relevant zou zijn.

Zoals omschreven in het BOF-besluit (zie ook de samenvatting van de evaluatiebepalingen in rubriek 2.2) is het strategisch beleidsplan dat ieder universiteitsbestuur om de vijf jaar opstelt en waarin de hoofdlijnen worden geschetst van het beleid van de universiteiten inzake het wetenschappelijk onderzoek in het algemeen en inzake de besteding van de globale middelen van het Bijzonder Onderzoeksfonds in het bijzonder, een kernelement in de evaluatie. Voorts geldt, zoals ook al vermeld in de evaluatiedoelstellingen, uiteraard voor de evaluatieluiken dat de in de BOF-regelgeving opgenomen evaluatiebepalingen aanbod moeten komen.

Zo dient de evaluatie op het vlak van impact in het bijzonder aandacht te besteden aan de bijdrage die de fondsen leveren aan zowel de globale onderzoeksoutput van de universiteiten als de onderzoeksoutput van iedere individuele universiteit (voor de individuele universiteiten wordt hiervoor van FRIS gebruik gemaakt, zie ook rubriek 2.2). Daarnaast wordt in het kader van de evaluatie ook een bibliometrische analyse opgesteld door ECOOM³⁸. Ontwikkelingen op het vlak van research assessment indachtig dient de evaluatie er ook rekening mee te houden dat publicaties niet de enige vorm van onderzoeksoutput of wetenschappelijke impact zijn. Qua onderzoeksoutput dient de evaluatie ook in te gaan op de ambitie van de Vlaamse Regering om het Nederlands als wetenschapstaal te behouden (zie rubriek 3.3.1).

³⁷ Met systeem perspectief wordt bedoeld dat de evaluatie ook de systeemcontext in acht neemt, waarbij rekening gehouden wordt met andere actoren/instrumenten (onderzoeks)financiering en dit op verschillende beleidsniveaus en hun doelstellingskaders.

³⁸ Zie ook voetnoot 7. Aangezien de koppeling tussen de BOF-middelen en de onderzoeksoutput in FRIS pas in 2023 opgenomen zal zijn, zal de bibliometrische analyse die ECOOM uitvoert, hier rekening mee moeten houden.

Op financieel vlak dient de evaluatie binnen dit luik specifiek aandacht te hebben voor de hefboomwerking van de Bijzondere Onderzoeksfondsen, zoals in termen van het verwerven van andere onderzoeksfinanciering en welke rol de fondsen spelen in het geheel van de (Vlaamse) (onderzoeks)financiering die aan de universiteiten ter beschikking wordt gesteld. Zoals eerder aangehaald, dient bij deze evaluatie (zowel op financieel vlak als binnen het geheel van de evaluatie) onderscheid gemaakt te worden tussen de (financierings)lijnen die binnen het BOF bestaan, met name de BOF-subsidie aan de universiteiten, de tenure track-financiering en de Methusalem-financiering. Daarnaast dient de evaluatie ook aandacht te besteden aan hoe de universiteiten zijn omgegaan met de stijging in de BOF-middelen, welke keuzes en beleidsaccenten iedere universiteit hierbij maakte/gelegd heeft en wat de gevolgen waren van deze stijging ten opzichte van de evolutie in andere financieringsstromen.

De analyse en beoordeling dient te gebeuren rekening houdend met de beleidscontext. Hiermee wordt zowel de lokale (Vlaamse en federale) context als de ruimere internationale context bedoeld (zowel Europees als internationaal). Onder meer volgende onderwerpen zijn hierbij relevant: interdisciplinariteit van onderzoek, wetenschapscommunicatie, RRI, het gender- en diversiteitsbeleid (status en evolutie) en de ontwikkelingen op het vlak van de reform of research assessment.

Binnen dit evaluatieluik komt eveneens aan bod hoe de universiteiten zijn omgegaan met de aanbevelingen die in de eerdere evaluatie zijn geformuleerd en met de wijzigingen die zich ondertussen voordeden in de beleids- en ruimere context .

6.1.2 De BOF-regelgeving

Dit evaluatieluik richt zich specifiek op de regelgeving betreffende de BOF en de BOF-sleutel. Hierbij wordt o.a. nagegaan hoe de overheid is omgegaan met de aanbevelingen uit de eerdere BOF-evaluatie en systeemevaluatie en hoe zich dit in de regelgeving heeft vertaald en wat het effect en de impact was van deze wijzigingen. Zo werd onder meer een versterking van de interuniversitaire samenwerking naar voren geschoven. Hiertoe werd iBOF opgezet. De evaluatie dient dan onder meer na te gaan of dit de verwachtingen rond interuniversitaire samenwerking voldoende heeft ingelost. Bovendien is ook het W&I-decreet ten opzichte van de vorige evaluatie aangepast om de mogelijkheid te bieden het beleid inzake de BOF gemakkelijker te kunnen wijzigen. De evaluatie dient hier uiteraard ook rekening mee te houden en na te gaan hoe hiermee is omgesprongen.

Tevens dient de BOF-sleutel zelf te worden geanalyseerd en beoordeeld onder meer met het oog op het nagaan van de (verwachte en onverwachte) effecten en impact ervan (bv. op het vlak van interuniversitaire competitie die een gevolg is van een instrument als de BOF-sleutel) en met het oog op de eventuele verdere vereenvoudiging ervan (cf. internationale benchmark en vanuit de ervaringen van de universiteiten). Hierbij dient ook rekening gehouden te worden met nog in voege te treden regelgeving zoals m.b.t. interdisciplinair onderzoek. De analyse dient bovendien ook rekening te houden met ontwikkelingen op het vlak van de hervorming van research assessment en hoe deze zich verhouden tot de regelgeving en (de berekening van) de BOF-sleutel.

Op financieel vlak wordt binnen dit luik verwacht dat ook een analyse wordt gemaakt van de efficiëntie en effectiviteit van de BOF-sleutel (de verdere invoering van spending reviews binnen de Vlaamse overheid indachtig) maar evenwel dient hierbij ook de gedragenheid, de legitimiteit en het (onbedoeld) ruimere gebruik van de sleutel in beschouwing genomen te worden.

Het is de bedoeling om vanuit deze terugblik op de BOF-sleutel en regelgeving niet enkel ex-postvaststellingen te doen, maar ook om vooruit te blikken en aanbevelingen te doen voor de toekomst. Het ex-post- en het ex-anteperspectief sluiten hierbij zeer nauw op elkaar aan.

6.1.3 BOF als beleidsinstrument

De BOF dienen in het kader van de evaluatie ook beschouwd te worden als beleidsinstrument ten opzichte van andere beleidsinstrumenten en binnen het geheel van eraan verbonden beleidsdoelstellingen. Daarnaast dient ook de positionering van de BOF binnen het geheel van (onderzoeks)financieringsstromen geëvalueerd te worden (zie rubriek 3.1.1).

De evaluatie dient binnen dit luik (de mate van) de realisatie van de beleidsdoelstellingen die met de BOF beoogd worden te analyseren en te beoordelen, weliswaar rekening houdend met de evoluties in de beleids- en maatschappelijke context. Dit betreft in eerste instantie de doelstellingen die vertaald zijn in de berekening van de BOF-sleutel, maar ook ruimer. Een specifiek element is de rol van de Methusalem-financiering binnen het gehele ecosysteem (o.a. wat betreft het aantrekken en verankeren van internationaal toptalent).

Binnen dit evaluatieluik wordt ook verwacht dat relevante resultaten uit de onderzoekersbevraging 2022 (zie rubriek 5.5) worden benut.

6.2 Ex-anteluik

Zoals reeds is aangehaald onder de uitgangspunten voor de evaluatie (rubriek 4.1), is het de bedoeling dat dit toekomstgericht evaluatieluik minstens een even belangrijk deel van de evaluatie vormt als het ex-postluik. De evaluatieresultaten dienen immers maximaal relevant te zijn voor de beleidsvoorbereiding, de onderbouwing en verantwoording van de verdere beleidsvoering en als leeraspect voor zowel de universiteiten, de Vlaamse overheid als de betrokken actoren. Hierbij is het de bedoeling om ook het panel van internationale experts – nog meer dan in vorige evaluaties – in te zetten om bij te dragen tot het adviseren over de toekomst, en dit in dialoog met zowel de universiteiten als de Vlaamse overheid.

Naast het trekken van lessen uit het verleden en deze te vertalen als leerpunten voor de toekomst, worden binnen het ex-anteluik van de evaluatie ook de toekomstvisies op de Bijzondere Onderzoeksfondsen beoordeeld. In eerste instantie betreft dit de visie van de universiteiten zelf (van iedere universiteit afzonderlijk en eventueel gezamenlijk). Hiertoe is in de zelfevaluatie een ex-anteluik voorzien. Concreet stellen de universiteiten hiervoor onder meer een ontwerp van strategisch plan op voor een volgende vijfjarige periode (2024-2028) (zie BOF-besluit art. 69 §1 lid 3, 10°). Daarnaast stelt ook de Vlaamse overheid een toekomstvisie op over de Bijzondere Onderzoeksfondsen en de beleidskaders waarbinnen de BOF zich als beleidsinstrument situeert.

Deze beide visies worden enerzijds getoetst aan de bevindingen uit de evaluatie en anderzijds voorgelegd aan het panel van internationale experts. De beide visies worden door het expertenpanel afzonderlijk beoordeeld en (afzonderlijk) besproken met de universiteiten en met de Vlaamse overheid. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling dat de universiteiten en de Vlaamse overheid in het kader van de evaluatie al met elkaar in dialoog treden over de toekomst. Het is de bedoeling dat elke partij eerst lessen en conclusies trekt uit de aanbevelingen, bemerkingen en suggesties die zowel uit de dialoog met het panel van internationale experts als uit de evaluatie als geheel voortvloeien.

Binnen dit evaluatieluik dient ook nagegaan te worden of de BOF(-sleutel) wel het gepaste mechanisme zijn (is) om beleidsdoelstellingen, die de Vlaamse overheid met de BOF ambieert (zoals interuniversitaire samenwerking, interdisciplinariteit, Open Science, etc.), te realiseren. Hierbij dienen dan ook alternatieven aangereikt te worden om beleidsprioriteiten (gericht) met het onderzoek te verbinden. Hierbij dient tevens o.m. de efficiëntie van de BOF in beschouwing genomen te worden, alsook de kostprijs van (de berekening van) het verdelingsmechanisme ten opzichte van het effect en de impact ervan.

Het ex-anteluik van de evaluatie dient vooruit te kijken op voor de BOF (binnen de universiteiten en als beleidsinstrument) relevante ontwikkelingen m.b.t. zowel de beleids- als de maatschappelijke context. Dit

betreft onder meer de eerder aangestipte aspecten zoals wetenschapscommunicatie, Open Science, RRI, etc. en dit zowel op Vlaams, federaal, Europees als internationaal niveau. Hierbij dient ook specifiek ingegaan te worden op de ontwikkelingen op het vlak van de hervorming van de evaluatie van onderzoek (research assessment)³⁹. Binnen het kader van deze evaluatie dient te worden ingegaan op de gevolgen die deze ontwikkelingen hebben of kunnen hebben voor de BOF binnen de universiteiten, de regelgeving m.b.t. de BOF en de BOF als beleidsinstrument.

Binnen dit ex-anteluid wordt ook gebruik gemaakt van de benchmark met andere gelijkaardige beleidsinstrumenten in het buitenland om lessen te trekken voor de toekomst. Daarnaast wordt ook verwacht dat de relevante resultaten uit de onderzoekersbevraging (zie rubriek 5.5) maximaal worden aangewend binnen het ex-anteluid en dat deze resultaten verdiept worden door het opzetten van focusgroepen.

6.3 Conclusies en aanbevelingen

Hierbij worden de evaluatieconclusies uit de verschillende luiken samengebracht en aangewend om tot een rapportering te komen met aanbevelingen voor zowel de universiteiten als de Vlaamse overheid.

Deze eindrapportering omvat minstens een beschrijving van de beleidscontext, geeft een toelichting over de evaluatiecontext en -aanpak, een overzicht van de ingezette methodes en middelen, de uitgevoerde analyses en de eraan verbonden beoordelingen en een overzicht van conclusies en aanbevelingen. De eindrapportering moet ook beantwoorden aan de doelstellingen van de evaluatie en de beoogde resultaten opleveren (zie ook hoofdstuk 4) en moet tegemoetkomen aan alle elementen vermeld in de evaluatieluiken vermeld in hoofdstuk 6 en dit rekening houdend met de onderscheiden evaluatiedimensies.

Uit de eindrapportering blijkt verantwoording voor het tot nu toe gevoerde beleid en onderbouwing voor het te voeren beleid. Zoals ook opgenomen in de regelgeving is het de bedoeling dat de resultaten van de evaluatie onder meer gebruikt worden bij het verdere onderzoeksbeleid van de universiteiten en het beleid inzake wetenschappelijke onderzoek van de overheid. Zowel de evaluatie als geheel, als de conclusies en aanbevelingen dienen zich dus zowel op de universiteiten, als geheel en individueel, als op de Vlaamse overheid te richten.

³⁹ Deze ontwikkeling stuurt erop aan dat bij de evaluatie van onderzoek, onderzoekers en onderzoeksorganisaties de diversiteit van de output, praktijken en activiteiten die leiden tot het versterken van de kwaliteit en de impact van onderzoek (beter) erkend worden. Hiertoe zou de evaluatie van onderzoek zich voornamelijk op kwalitatieve analyses moeten baseren, met een centrale rol voor peer-review, en ondersteund worden door verantwoord gebruik van kwantitatieve indicatoren.

7 Evaluatieonderdelen, -methodologieën en procedure

7.1 Onderdelen van de evaluatie en methodologieën

De evaluatie dient te bestaan uit een ex-postluik en een ex-anteluik, en een goed evenwicht tussen beide luiken is essentieel bij de uitvoering ervan. Wat inhoudelijk in beide luiken aan bod moet komen, wordt toegelicht in deel 6.

De methodologieën die bij de uitvoering van de evaluatie minstens aan bod moeten komen, zijn:

- Documentenstudie.
- Interviews – consultatie van de betrokken stakeholders (universiteiten, Vlaamse overheid, andere belanghebbenden, etc.).
- Een bibliometrische analyse (uitgevoerd door ECOOM).
- Een plaatsbezoek en beoordeling door een panel van internationale experts.
- Benchmark met gelijkaardige instrumenten in het buitenland.
- Toekomstgerichte methodologieën ter ondersteuning van het ex-anteluik van de evaluatie.
- Een systeembenadering van de omgeving en de beleidskaders waarin de Bijzondere Onderzoeksfondsen zich bevinden (zowel ex post als ex ante).

De werkzaamheden in het kader van deze evaluatie moeten leiden tot een globale eindrapportering waarvan de inhoud in grote lijnen wordt omschreven in rubriek 6.3. In deze rapportering moeten ook de bevindingen worden verwerkt van het panel van internationale experts (zie ook verder in rubriek 7.2.2).

7.2 Procedure

7.2.1 Bronnen

De volgende bronnen worden voor de evaluatie als relevant beschouwd: de regelgeving zoals onder meer vervat in het W&I-decreet en het BOF-besluit, beleidsnota's en beleidsbrieven, de beleids- en begrotingstoelichtingen, de rapportering in het kader van de Vlaamse Brede Heroverweging, het evaluatierapport van de voorgaande evaluatie (het individuele en het systeemluik), andere relevante systeemevaluaties, de jaarverslagen en andere rapporteringsdocumenten en de zelfevaluaties die door de universiteiten worden opgesteld (zie ook rubriek 5.4) en de resultaten van de onderzoekersbevraging die in 2022 in opdracht van het Departement EWI werd uitgevoerd (zie ook rubriek 5.5). Uiteraard is deze opsomming niet limitatief.

In het kader van deze evaluatie zullen de bevoegde Vlaamse beleidsactoren (in eerste instantie (de dossier-behandelaar(s) bij) het Departement EWI en het kabinet van de bevoegde minister) een toekomstvisie opstellen met betrekking tot de Bijzondere Onderzoeksfondsen. Deze toekomstvisie zal ook als bron ter beschikking gesteld worden van de evaluatie en dient gericht ingezet te worden met het oog op een weloverwogen advies over de toekomst van de BOF. Deze toekomstvisie wordt in het Engels opgesteld zodat hierover ook met het panel van internationale experts in discussie getreden kan worden.

Andere bronnen zijn onder meer de bibliometrische analyse die ECOOM zal opstellen en het rapport dat het panel van experts zal opstellen.

7.2.2 Evaluatoren

Voor de uitvoering van deze evaluatie zal een beroep gedaan worden op twee types van evaluatoren, nl. een externe consultant en een panel van internationale experts. Beide types van evaluatoren voeren onafhankelijk hun eigen evaluatie uit, maar beide evaluatieprocessen interageren ook. Beide types van evaluatoren worden in de context van de evaluatie van de Bijzondere Onderzoeksfondsen beschouwd als "gepaste evaluatie-organen", vermeld in artikel 69, §3 van het BOF-besluit.

➤ Externe consultant

De consultant zal worden aangesteld via de aanbesteding van een overheidsopdracht voor de uitvoering van bovenvermelde evaluatie. De consultant zal de evaluatie uitvoeren conform de hoger gedefinieerde evaluatieluiken (zie hoofdstuk 6) en rekening houdend met de doelstellingen en verwachte resultaten van de evaluatie.

Van de consultant wordt verwacht dat hij bij de uitvoering van zijn opdracht de onderscheiden evaluatieluiken vertaalt in een set van samenhangende en relevante evaluatievragen en in zijn werkplan voor uitvoering methodologieën aanwendt die tegemoetkomen aan de doelstellingen van de evaluatie en leiden tot de beoogde resultaten. Verder zal de consultant bij de uitvoering van de evaluatieopdracht een beroep moeten doen op verschillende vormen van expertise en diverse stakeholders moeten raadplegen om de opdracht tot een goed einde te kunnen brengen.

De consultant zal zijn opdracht uitvoeren in samenwerking met een samen te stellen panel van experts en gebruik maken van de bevindingen van het panel bij het opstellen van zijn eindrapportering. Het rapport dat het panel zal opstellen, zal met andere woorden aangewend worden in de finale rapportering van de consultant en moet ook integraal als bijlage bij die eindrapportering gevoegd worden.

De consultant moet alle onderdelen van de evaluatie op zich nemen en minstens de bronnen aanwenden die ter beschikking staan van deze evaluatie. Verder moet de consultant instaan voor de ondersteuning en begeleiding van het panel van experts en op basis van zijn eigen analyses en bevindingen een programma en evaluatieopdracht (incl. evaluatie-onderwerpen en/of -vragen) voor het panel uitwerken.

➤ Panel van internationale experts

Zoals bepaald in art. 69 §4 van het BOF-besluit omvat de uitvoering van de evaluatie minstens een evaluatie door een panel van experts. Zoals reeds vermeld onder rubriek 2.3 dient dit panel minstens uit drie leden te bestaan, waarvan ten hoogste twee derde van de leden van hetzelfde geslacht is en geen van de panelleden mag werkzaam zijn in België. Deze experts dienen over de nodige expertise te beschikken inzake het wetenschapsbeleid, het beheer van universiteiten en de financiering van fundamenteel onderzoek. Van dit panel van experts wordt verwacht dat ze een evaluatierapport opstellen dat ter beschikking wordt gesteld van de evaluatie en aan de ingestelde evaluatieorganen.

Het panel van internationale experts dat zal ingezet worden voor de evaluatie van de Bijzondere Onderzoeksfondsen, dient in staat te zijn om de BOF te beoordelen vanuit hoger geschetste invalshoeken én dient ook zicht te hebben op (de toekomst van) onderzoek en/of financieringsinstrumenten gericht op de bevordering van het fundamentele wetenschappelijke onderzoek, op het management ervan en op de beleidsontwikkelingen op het vlak van onderzoeksbeleid. Het beschikken over ervaring in het onderzoeksbeleid op het niveau van een regio of land of ruimer is een pluspunt.

Praktisch gezien zal het panel van experts een tweetal dagen worden ingezet en worden er panelsessies georganiseerd waarin in ieder geval de vertegenwoordigers van de universiteiten gehoord en bevraged worden, maar waarin dat minstens ook met de (Vlaamse) beleidsmakers (in de ruime zin) gebeurt en met andere stakeholders.

Ter voorbereiding van deze bijeenkomst krijgen de panelleden de nodige relevante informatie, waaronder een tussentijds rapport dat door de consultant wordt opgesteld op basis van de voorlopige analyses en bevindingen, een omschrijving van de opdracht van het panel en een concrete set van evaluatievragen voor het panel. Het panel van experts zal zich bij de uitvoering van zijn eigen evaluatie evenwel niet uitsluitend baseren op de voorbereidende werkzaamheden van de consultant, maar ook andere bronnen kunnen raadplegen.

De consultant ondersteunt en begeleidt het panel maar het panel stelt een eigen rapport op dat door de consultant bij het opstellen van zijn eindrapportering wordt verwerkt. Het rapport van het panel van internationale experts wordt daarnaast ook integraal als afzonderlijke bijlage bij het eindrapport opgenomen.

De voorlopige timing voor de bijeenkomst van het panel wordt ingeschat voor de eerste week van mei 2023. Ondertussen wordt ook een lijst van mogelijke experts samengesteld op basis van eerdere evaluaties en suggesties van de universiteiten. Deze lijst wordt uiteraard nog in overleg met de universiteiten gefinaliseerd en wordt finaal door de stuurgroep aangesteld voor deze evaluatie (zie rubriek 7.2.3), gevalideerd.

Conform de evaluatiepraktijk van het departement wordt er in het panel van experts minstens één expert opgenomen die betrokken was bij de vorige evaluatie. In dit geval betekent dit dat een expert uit het evaluatiepanel van 2018 van de BOF wordt betrokken in het panel van experts voor de evaluatie 2022.

7.2.3 Verloop

De evaluatie wordt begeleid door een stuurgroep waarin vertegenwoordigers van het departement (met name van de evaluatiecel binnen de afdeling Strategie en Coördinatie en van de afdeling Onderzoek) zijn opgenomen. Verder wordt een vertegenwoordiger van de minister in de hoedanigheid van waarnemer opgenomen in de stuurgroep (zie ook art. 69 §5 van het BOF-besluit). De externe consultant wordt uitgenodigd om deel te nemen aan de stuurgroep, maar maakt er geen deel van uit. De stuurgroep staat eveneens in voor de validatie van de interviewlijsten, tussentijdse resultaten, rapporten en andere stukken, voorstellen en/of andere op te leveren resultaten. De stuurgroep is bevoegd voor toezicht op en de begeleiding van het evaluatieproces. Dit betekent dat de stuurgroep waakt over het correcte verloop van het evaluatieproces en kan dit zo nodig bijsturen. De stuurgroep bewaakt tevens de kwaliteit van het geleverde werk en hiertoe vindt de rapportering over de evaluatie plaats aan de leden van de stuurgroep.

Tevens ziet de stuurgroep erop toe dat de externe consultant de evaluatieopdracht uitvoert in overeenstemming met de bepalingen van het opdrachtbestek en dat de werkzaamheden resulteren in een eindrapport met concrete aanbevelingen die inpasbaar zijn in de regelgeving.

De werking van de stuurgroep is neergelegd in een huishoudelijk reglement.

Op de eerste stuurgroepvergadering wordt ook het evaluatievoorwerp (in casu vertegenwoordigers de universiteiten) uitgenodigd zodat betrokkenen kennis kunnen nemen van de aanpak die de externe consultant voor de uitvoering van de evaluatieopdracht voorstelt en ook om een aantal afspraken te kunnen maken.

Vooraleer de stuurgroep de eindrapportering finaal valideert, krijgt het evaluatievoorwerp de mogelijkheid om het ontwerp van eindrapportering na te lezen met het oog op de verbetering van materiële fouten. Vastgestelde materiële fouten moeten altijd verbeterd worden en conclusies of aanbevelingen die erop gebaseerd waren, moeten overeenkomstig aangepast worden. Voor het nazicht met het oog op de verbetering van materiële fouten krijgt het evaluatievoorwerp een week tijd en de verwachte periode waarin dit nazicht moet uitgevoerd worden, wordt ruim op voorhand aan het evaluatievoorwerp meegedeeld, zodat deze werkzaamheden opgenomen kunnen worden in de eigen planning.

Voor de dagelijkse opvolging van de evaluatiewerkzaamheden is een operationele werkgroep ingesteld. Deze bestaat uit de dossierbehandelaar voor de evaluatie (en zijn/haar back-up) die behoren tot de evaluatiecel en uit de dossierbehandelaar voor de BOF.

Het (enige) aanspreekpunt (SPOC) voor alle betrokkenen bij de evaluatie is de eerder vermelde dossierbehandelaar voor de evaluatie.

7.2.4 Nazorg

In het kader van de kwaliteitsbewaking en dit zowel wat betreft de dienstverlening van de evaluatiecel aan de beleidsvoorbereidende entiteiten en aan het voorwerp van evaluatie, is het de bedoeling om systematisch

na afloop van een evaluatie een kwaliteitscontrole van het proces te maken. Hiervoor zal de evaluatiecel de betrokken partijen waaronder het voorwerp van de evaluatie uitnodigen voor een nazorggesprek. Dit gesprek staat geheel los van de inhoudelijke uitkomst van de evaluatie, het gaat hier louter over het procesmatige aspect van de evaluatie. Uiteraard staat het de geëvalueerde(n) vrij ook hun mening te geven omtrent het inhoudelijke aspect, maar dit is hier niet het kader voor.

7.3 Planning

De indicatieve planning voor de verdere voorbereiding en uitvoering van de evaluatie:

- Plan van aanpak, oktober 2022
- Afstemmen plan van aanpak met de universiteiten, oktober 2022
- Aanbesteding evaluatie-opdracht, november 2022
- Gunning evaluatie-opdracht, midden december 2022
- Start evaluatie, eerste stuurgroepvergadering, eind december 2022 (eventueel begin januari 2023)
- Aanleveren van de bibliometrische analyse door ECOOM, januari 2023
- Aanleveren van de toekomstvisie van de Vlaamse overheid, begin februari 2023
- Aanleveren van de zelfevaluatie door de universiteiten, begin februari 2023
- Opstellen ontwerp tussentijds rapport (door de consultant en) voor de stuurgroep, eind maart 2023
- Tweede stuurgroepvergadering, eerste helft april 2023
- Versturen finaal gevalideerd tussentijds rapport aan panelleden, uiterlijk 10 dagen voor het plaatsbezoek: midden april 2023
- Plaatsbezoek Internationaal panel, eerste week mei 2023
- Rapport internationale experts, 1 week na plaatsbezoek
- Ontwerp van eindrapportering aan stuurgroep, eind mei 2023
- Derde stuurgroepvergadering, begin juni 2023
- Nazicht van het ontwerp van eindrapportering op materiële fouten, midden juni 2023
- Finale versie eindrapportering, eind juni 2023
- Mededeling van de resultaten aan de directe betrokkenen (conform de communicatiestrategie, zie ook hoofdstuk 10 van dit plan van aanpak) betreffende (de resultaten van) beleidsevaluaties), begin juli 2023
- Nazorggesprek over het verloop van de evaluatie, midden oktober 2023

8 Informeren van en afstemming met het evaluatievoorwerp

Op 25 mei 2022 werd een – online – overleg georganiseerd tussen de vertegenwoordigers van de evaluatiecel van het departement en de vertegenwoordigers van de universiteiten. Hierbij werden zowel de evaluatiepraktijk als de grote lijnen voor de aanpak van de geplande evaluatie toegelicht. Op basis van de dialoog tijdens dit overleg werd onderhavig plan van aanpak verder uitgewerkt.

Na validering binnen het departement werd dit concrete plan van aanpak en de richtlijn/leidraad voor het opstellen van de zelfevaluatie (bijlage 1) op 20 oktober 2022 aan universiteiten toegelicht. Hierbij werden de universiteiten ook om feedback gevraagd m.b.t. de voorgestelde timing en de verwachte op te leveren resultaten van de evaluatie.

Onderhavig plan van aanpak werd na deze toelichting aangepast op basis van de gemaakte afspraken.

Hieronder volgt een overzicht van de feedback op het plan van aanpak en van de gemaakte afspraken:

- Op basis van de gesprekken werden een aantal correcties en verduidelijkingen doorgevoerd in de tekst van het plan van aanpak. Dit betrof onder meer punten als:
 - Een verduidelijking van de rol van de Methusalem-financiering.
 - Een verduidelijking omtrent de koppeling tussen de BOF-middelen en de onderzoeksoutput in FRIS die pas in 2023 verwacht wordt.
 - De timing van het expertenpanel wordt vervroegd naar de eerste week van mei 2023.
- Tevens werden een aantal eerder verduidelijkende punten meegegeven:
 - De in het plan van aanpak vermelde benchmark betreft een benchmark van de BOF als beleidsinstrument ten opzichte van gelijkaardige buitenlandse beleidsinstrumenten, niet van de universiteiten zelf.
 - Inzake de zelfevaluatie wordt aangegeven dat het opstellen van een overzicht van alle (internationale) samenwerkingsverbanden weinig meerwaarde zal bieden. Er zijn immers andere bestaande bronnen met name FRIS, die een voldoende inzicht geven van de samenwerkingsverbanden van de universiteiten (binnen BOF en daarbuiten).
 - Inzake het ex-antelook van de zelfevaluatie wordt verduidelijkt dat de suggestie om in het ontwerp van strategische plan een set KPI's op te nemen nog niet eerder is gevraagd. Dit betreft een open suggestie waar al dan niet kan worden op ingegaan of waarop in het kader van de zelfevaluatie, gerust ook bemerkingen over de haalbaarheid en/of relevantie van het werken met een set van KPI's welkom zijn.
 - De zelfevaluaties zijn werkdocumenten in het kader van de evaluatie en dus niet publiek. De documenten zullen wel ter beschikking staan van de evaluatiestuurgroep, waaronder de evaluatiecel en de dossierbehandelaar voor de BOF van het Departement EWI. Deze documenten zullen door hen als vertrouwelijk behandeld worden.
- Wat het systeem perspectief betreft, wordt ook aan gegeven dat het departement naast de evaluaties van de BOF, het IOF en het FWO ook werk maakt van een aansluitende systeemevaluatie waarbij het de bedoeling is om het geheel van de financiering in beschouwing te nemen, op een hoger niveau dan en voortbouwend op de systeemuiken die voorzien zijn in de evaluatie per beleidsinstrument. Hierover volgt nog verdere informatie.

9 Uitvoering en procedureel verloop van de evaluatie

9.1 Algemeen

Zoals aangegeven in de voorgaande rubrieken van dit plan van aanpak (o.a. rubriek 7.2.2) wordt voor de uitvoering van de evaluatie onder meer een beroep gedaan op een externe consultant.

De consultant zal worden aangesteld via een aanbestedingsprocedure. Het is de bedoeling betreffende procedure in oktober 2022 op te starten. De evaluatiecel van de afdeling Strategie en Coördinatie (ASC) staat in voor het geheel van (de afhandeling van) de aanbestedingsprocedure van de opdracht van de consultant. Dit omvat zowel het voortraject, de eigenlijke aanbestedingsprocedure als de opvolging van de uitvoering van de opdracht.

9.2 Beschikbaarheid van documenten

Volgende informatie zal ter beschikking worden gesteld aan de consultant, hetzij als bijlage bij het bestek, hetzij op de relevante website, hetzij elektronisch op te vragen bij het departement:

- Publieke documenten, of ter beschikking voor het opstellen van de offerte:
 - Het decreet van 30 april 2009 betreffende de organisatie en financiering van het wetenschaps- en innovatiebeleid en de wijzigingen aan betreffend decreet⁴⁰;
 - Het besluit van de Vlaamse Regering betreffende de financiering van de Bijzondere Onderzoeksfondsen aan de universiteiten in de Vlaamse Gemeenschap⁴¹
 - Regeerakkoorden, beleidsnota's en beleidsbrieven, beleids- en begrotingstoelichtingen⁴²;
 - Diverse relevante adviezen (VARIO, SERV, andere) betreffende de onderzoeksfinanciering, waaronder het KVAB Standpunt over onderzoeker-gedreven wetenschap⁴³;
 - Vorige (systeem)evaluaties over de BOF en onderzoeksfinanciering of andere relevante evaluatierapporten⁴⁴;
 - Analyses en rapporten in het kader van de Vlaamse Brede Heroverweging (zie ook rubriek 4.1)⁴⁵;
 - Het OESO-rapport "Resourcing Higher Education in the Flemish Community of Belgium"⁴⁶.
 - Publieke informatie in FRIS⁴⁷

⁴⁰ Via Vlaamse Codex: <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1018085¶m=inhoud>

⁴¹ Via Vlaamse Codex: <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1022807¶m=informatie>

⁴² Via: <https://www.vlaanderen.be/publicaties> of <http://www.vlaamsparlement.be>

⁴³ Via: <https://kvab.be/nl/standpunten/onderzoeker-gedreven-wetenschap>

⁴⁴ Via: <https://www.ewi-vlaanderen.be/onze-opdracht/strategisch-beleid/beleidsevaluaties>

⁴⁵ Via: <https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/dossiers/dossiers/de-vlaamse-brede-heroverweging> en <https://fin.vlaanderen.be/externe-studies/>

⁴⁶ Via: <https://doi.org/10.1787/3f0248ad-en>

⁴⁷ Via: <https://researchportal.be>

- Ter beschikking vanaf de plaatsing van de opdracht:
 - De vijfjaarlijkse strategische plannen (2019-2023) van de universiteitsbesturen waarin de hoofdlijnen worden geschetst van hun beleid inzake wetenschappelijk onderzoek in het algemeen en inzake de besteding van de globale middelen van de Bijzondere Onderzoeksfondsen in het bijzonder;
 - De jaarlijkse rapportering van de universiteiten m.b.t. de BOF;
 - De rapportering over het gebruik van de middelen van de BOF via FRIS;
 - Relevante beslissingen van en nota's/mededelingen aan de Vlaamse Regering;
 - De bibliometrische analyse (uitgevoerd en opgesteld door ECOOM);
 - De zelfevaluatie(s) opgesteld door de universiteiten;
 - De toekomstvisie opgesteld door de beleidsmakers;
 - Resultaten van de onderzoekersbevraging 2022.

10 Communicatiebeleid

Zoals vastgelegd in de communicatiestrategie voor beleidsevaluaties⁴⁸ van het Departement EWI, wordt een evaluatierapport pas publiek vanaf het moment dat het beslissingsproces over de toekomst van het evaluatievoorwerp is afgerond.

Tijdens de periode daarvoor is het eindrapport vertrouwelijk en wordt het enkel ter beschikking gesteld aan de direct betrokken partijen, nl. de bevoegde minister, de leden van de stuurgroep die de evaluatie heeft begeleid en (vertegenwoordigers van) het evaluatievoorwerp.

De universiteiten kunnen na de afronding van de evaluatieprocedure een beroep doen op de externe consultant om de resultaten van de evaluatie toe te lichten, conform de hierboven omschreven communicatiestrategie. In het opdrachtbestek voor de aanbesteding van deze evaluatie-opdracht wordt hiervoor een specifieke optie voorzien.

Naast de communicatiestrategie voor beleidsevaluatie van het Departement EWI zijn in het BOF-besluit eveneens bepalingen opgenomen die betrekking hebben op de communicatie van de aanpak en de resultaten van de evaluatie.

In art. 69 §2 is bepaald dat de Vlaamse minister bevoegd voor het wetenschapsbeleid het definitieve plan van aanpak voor de evaluatie aan de Vlaamse Regering mededeelt.

In art. 69 §7 wordt bepaald dat het finale eindrapport aan de Vlaamse minister, bevoegd voor het wetenschapsbeleid wordt bezorgd, die het vervolgens bezorgt aan de Vlaamse Regering. De Vlaamse Regering legt op haar beurt het finale eindrapport, samen met de conclusies of adviezen van de universiteiten en de Vlaamse Regering, voor aan het Vlaams Parlement.

⁴⁸ Zie <https://www.ewi-vlaanderen.be/wat-doet-ewi/strategisch-beleid/beleidsevaluaties/wat-beleidsevaluatie>

Bijlage 1: Richtlijn/leidraad voor de zelfevaluaties in het kader van de evaluatie van de Bijzondere Onderzoeksfondsen

1. Inleiding

De evaluatiepraktijk die het Departement EWI hanteert, voorziet standaard in het opstellen van een (of meerdere) zelfevaluatie(s) door vertegenwoordigers van “het voorwerp van de evaluatie”. Deze zelfevaluatie bestaat zowel uit een terugblik (ex-postluik van de zelfevaluatie) als een vooruitblik (ex-anteluid van de zelfevaluatie).

Deze evaluatiepraktijk is ook doorvertaald in de evaluatiebepalingen in het BOF-besluit.

Aangezien de vertegenwoordigers van de universiteiten jaarlijks omstandig rapporteren, kan/kunnen de verwachte zelfevaluatie(s) in principe op een hoog aggregatieniveau uitgewerkt worden. Bij het opstellen van de gevraagde zelfevaluatie(s), kan – waar mogelijk en relevant – altijd verwezen worden naar al bestaande documenten of beschikbare gegevens (bv. jaarverslagen, evaluatieverslagen, informatie op de website, andere rapportering, etc.). Het is niet de bedoeling om dergelijke informatie te reproduceren.

De uiteindelijke bedoeling is om de universiteiten toe te laten een ex-postreflectie (terugblik) t.a.v. de afgelopen periode (2018 t/m 2022/2023) op te stellen en op basis hiervan ook een aantal krachtlijnen uit te zetten voor de toekomst (vooruitblik; vanaf 2024 en minstens tot en met 2028).

De eigenlijke evaluatie van de Bijzondere Onderzoeksfondsen die in het plan van aanpak ter zake wordt uiteengezet, wordt opgezet vanuit twee dimensies (met name ex post en ex ante), vanuit verschillende perspectieven, met name de instelling op zich (intern perspectief), de instelling als actor in het Vlaamse W&I-beleid en dit gesitueerd binnen de beleidscontext(en) (extern perspectief; cf. systeemblik) en op verschillende niveaus (lokaal/regionaal, nationaal, Europees tot internationaal),

De evaluatie van de Bijzondere Onderzoeksfondsen zoals vooropgesteld in het plan van aanpak omvat enerzijds een evaluatie van het onderzoeksbeleid van de universiteiten zelf en anderzijds een evaluatie van de BOF als regelgeving en als beleidsinstrument in het (W&I-)beleid. De plaats, de rol en de meerwaarde van de BOF binnen de opeenvolgende beleidskaders en hun -doelstellingen (cf. systeemevaluatie) vormen ook belangrijke aandachtspunten in deze evaluatie.

De (beide luiken van de) zelfevaluatie(s) zijn werkdocumenten waarin elke universiteit de gelegenheid krijgt om zowel de eigen werking als het algemeen beleidskader waarin men opereert, kritisch (zowel ex post als ex ante) te bekijken en suggesties voor verbetering te doen.

Om de zelfevaluatie op te stellen, **kunnen** de universiteiten uitgaan van onderstaande richtlijn/leidraad die is onderverdeeld in een aantal thema's. Het is de bedoeling om op basis van de beschreven thema's voldoende elementen aan te reiken om elk thema te onderbouwen en in te vullen.

Ten behoeve van het panel van internationale experts, dient/dienen de zelfevaluatie(s) in het Engels opgesteld te worden.

2. Ex-postluik van de zelfevaluatie

2.1. Terugblik op conclusies en aanbevelingen van de vorige evaluatie

Voor het ex-postluik van de zelfevaluatie(s) met betrekking tot de BOF wordt verwacht dat de universiteiten minstens een reflectie maken over de periode sinds de vorige evaluatie (van 2018) en dit tot en met vandaag, alsook wat er nog in 2023 verwacht mag worden. Deze terugblik dient op een (voldoende) hoog aggregatieniveau te gebeuren en dient ook in acht te nemen welke resultaten en impact initieel werden vooropgesteld én of en hoe deze werden gerealiseerd of nog gerealiseerd zullen worden tegen eind 2023.

Verder is het ook van belang dat bij de uitwerking van dit luik van de zelfevaluatie rekening wordt gehouden met de evoluerende beleidscontext en -doelstellingen. Vanzelfsprekend hoeft dit element van de zelfevaluatie niet noodzakelijk apart verwerkt te worden, maar kan het geïntegreerd worden in de bespreking van specifieke thema's.

2.2. Beleidsplanning en -realisatie/rol, positie en meerwaarde

In dit luik wordt een korte toelichting verwacht bij het eigen beleid met betrekking tot de BOF (en hoe dit beleid tot stand is gekomen), alsook hoe het onderzoeksbeleid wordt afgestemd met andere (relevante) beleidsplannen en/of instrumenten en hoe dit beleid is geëvolueerd in de beschouwde periode. Hierbij dient ook aandacht besteed te worden aan de rol van de onderzoeksraad bij deze strategievorming en hoe hierin wordt samengewerkt binnen het geheel van de universiteit. Verder wordt verwacht dat wordt aangegeven hoe dit beleid is/was ingebed/afgestemd op de Vlaamse beleidsdoelstellingen en hoe het beleid ten uitvoer werd gebracht, o.a. via het reglement voor de interne toewijzing van de globale middelen van het BOF. Tevens wordt een toelichting verwacht bij de manier waarop de initiële doelstellingen en/of ambities al of niet werden bijgesteld in het licht van de evoluerende beleids- en/of onderzoekscontext in Vlaanderen en ruimer. In dit verband dient bijzondere aandacht te gaan naar de mate waarin en de wijze waarop de (initiële) doelstellingen en/of ambities werden gerealiseerd of verwacht mag worden dat deze gerealiseerd zullen worden tegen eind december 2023 en eventueel waarom (niet). Onderlinge samenwerking en samenwerking met maatschappelijke actoren met het oog op de realisatie van de doelstellingen kunnen hierbij ook meegenomen worden (of verderop aan bod komen).

Specifieke aandacht dient te worden besteed aan de middelen die ingezet konden worden voor de realisatie van de doelstellingen (en dit onder meer in termen van efficiëntie en effectiviteit, maar ook in termen van zowel eigen middelen, middelen afkomstig van de Vlaamse overheid (basissubsidie en andere middelen), hoe deze werden ingezet voor personeel (dit betreft o.m. ZAP-mandaten, de tenure track-mandaten, onderzoeksmandaten in het kader van internationale wetenschappelijke samenwerking, etc. en o.m. in termen van gender en diversiteit), voor de werking en met het oog op het bereiken van de doelstellingen. Aspecten als hefboomwerking van de toegekende subsidies kunnen ook in dit onderdeel aan bod komen.

Wat betreft de rol, positie en meerwaarde van de BOF en dit binnen de evoluerende beleidscontext, dient een toelichting te worden gegeven bij de eventueel geëvolueerde rol, positie en meerwaarde van de BOF in het algemeen, en de manier waarop die evoluerende rol werd geoperationaliseerd in het bijzonder. Hierbij dienen de rol, positie en meerwaarde van beide instrumenten en de ondersteunende activiteiten en diensten ook gekaderd te worden ten opzichte van andere instrumenten en/of programma's gericht op (fundamenteel) wetenschappelijk onderzoek. Zowel de onderlinge samenwerking en afstemming/complementariteit, evenals de samenwerking en/of afstemming met, als de complementariteit t.a.v. andere actoren, met de beleidsactoren (Vlaams/ruimer), etc. dienen hier te worden toegelicht. Aandachtspunten hierbij zijn de relaties met stakeholders (afstemming, synergie, complementariteit), in het bijzonder met de Vlaamse beleidsactoren. Op een hoger aggregatieniveau dienen ook de rol, positie en meerwaarde van de BOF in de Europese en internationale beleidscontext te worden toegelicht en geduid.

Dit luik van de ex-postzelfevaluatie wordt bij voorkeur ook uitgewerkt vanuit zowel een intern als een extern perspectief en zowel op zichzelf als vanuit een systeemperspectief. Hierbij wordt in eerste instantie uitgegaan van het Vlaamse W&I-systeem, vervolgens het EWI-beleid, het globale Vlaamse beleid (huidig, Visie 2050 en Vizier 2030), de Europese beleidsagenda's en de internationale trends en ontwikkelingen.

2.3. Werking, governance en aansturing

Aspecten die in dit luik aan bod kunnen komen, hebben vooral betrekking op de organisatie, de beleidsvoering (d.i. personeelsbeleid (incl. cijfergegevens), financieel beleid, communicatiebeleid, etc.), de eigenlijke werking en aansturing, etc. ten aanzien van het BOF en dit zowel vanuit een intern als een extern

perspectief. Het interne perspectief heeft in hoofdzaak betrekking op de interne werking, governance en aansturing, met bijzondere aandacht voor de impact hierop van de gewijzigde regelgeving en van de evoluerende beleidscontext (bv. voor de verdeling van de subsidies, etc. en dit vanuit beleids- en administratief oogpunt).

Andere aspecten die binnen dit interne perspectief aan bod dienen te komen, zijn kwaliteitsbewaking, aandacht voor de invulling van diversiteit en genderaspecten (o.m. in (de inhoud van) onderzoeksprojecten), (uitgebreidere) data-aanlevering aan FRIS, etc.

Vanuit een extern perspectief – en dit in eerste instantie ten aanzien van de bevoegde minister/het Departement EWI als subsidieverstrekker – is de werking, governance en aansturing vastgelegd in de regelgeving en heeft onder meer betrekking op de rapportering en verantwoording (waaronder de rapportering via FRIS) die samen gebruikt worden voor de jaarlijkse opvolging door het Departement EWI. Vanuit dat oogpunt wordt verwacht dat de regelgeving bekeken wordt en dat er gereflecteerd wordt over de opvolging door het Departement EWI over de afgelopen periode. Daarnaast zijn er aspecten in de werking, governance en aansturing die beïnvloed worden door andere (beleids)actoren en/of beleidsacties.

2.4. Resultaten, prestaties en impact

In dit onderdeel worden de belangrijkste resultaten en de impact die in het kader van de BOF in de beschouwde periode werd gerealiseerd, (bv. op wetenschappelijk, economisch, maatschappelijk en beleidsmatig vlak) toegelicht. Hierbij is het niet de bedoeling om in te gaan op de meer kwantitatieve resultaten maar eerder op de kwalitatieve realisaties en impact. Specifiek wordt een overzicht van en een toelichting over de resultaten verwacht die de investering van de Vlaamse overheid in de BOF heeft opgeleverd.

De resultaten, prestaties en impact worden zowel voor de BOF zelf als ruimer bekeken, idealiter voor een periode die verder terugblijkt dan 2018.

Een vergelijkbaar overzicht en toelichting worden verwacht voor de middelen die de universiteiten uit andere bronnen betrekken. Tevens is het de bedoeling dat de universiteiten aangeven of er een hefboomeffect merkbaar is (bv. t.o.v. het werven van externe fondsen – cf. supra) en of er meer samenwerking op het terrein merkbaar is.

In dit luik wordt ook aandacht besteed aan de diversiteit van de resultaten en impact. Hierbij gaat ook specifiek aandacht uit naar resultaten en impact die in lijn liggen met de beleidsprioriteiten zoals onder meer wetenschapscommunicatie, RRI, Open Science en Open Data, etc. Ook dient te worden gereflecteerd over de bekomen resultaten, prestaties en impact vanuit een systeemperspectief. Hierbij wordt trapsgewijs uitgegaan van het W&I-beleid, het EWI-beleid, het globale Vlaams beleid (incl. Visie 2050 en Vizier 2030) en het EU-beleid en ruimer (indien van toepassing).

2.5. SWOT-analyse

Uitgaande en aansluitend op de voorgaande thema's kan een SWOT-analyse worden opgesteld die vervolgens kan aangewend worden bij het uitwerken van het ontwerp van strategisch plan voor de komende periode (2024-2028).

Voortbouwend op het voorgaande wordt eveneens verwacht dat een eigen SWOT-analyse wordt opgesteld die vervolgens in de ex-antezelfevaluatie kan aangewend worden (onder meer onder de vorm van een ontwerp van strategisch plan voor de periode 2024-2028). Concreet wordt er verwacht dat aangegeven wordt welke de sterke/zwakke punten waren in de afgelopen periode op het vlak van beleidsplanning en -realisatie, werking, governance en aansturing en waarom, alsook welke prestaties en welke impact als sterk(st)/zwak(st) kunnen worden beschouwd en waarom. Verder wordt verwacht dat aangegeven wordt welke opportuniteiten, uitdagingen en bedreigingen zich stellen voor de BOF wat betreft (de

uitwerking/ontwikkeling van) beleid, rol, positie meerwaarde, werking en aansturing en dit zowel algemeen als in relatie tot de huidige regelgeving en beleidscontext en waarom. Specifieke aandacht kan hierbij besteed worden aan de BOF-sleutel, al wordt ook een meer algemene benadering verwacht. Tevens dient in deze SWOT-analyse ook aangegeven te worden welke aandachtspunten en/of verbeterpunten zich stellen en waarom.

3. Ex-anteluid van de zelfevaluatie

Op basis van het ex-postgedeelte van de zelfevaluatie en rekening houdend met de huidige beleidscontext – van lokaal tot internationaal – en regelgeving enerzijds en de te verwachten evoluties in de beleids-, maatschappelijke en onderzoekscontext anderzijds, is het de bedoeling dat de universiteiten een ontwerp van strategisch beleidsplan opstellen voor de periode 2024-2028.

Het (ontwerp van) strategisch beleidsplan voor de periode 2024-2028 bevat minstens een missie, strategische doelstellingen, afstemming op beleidsdoelstellingen en regelgeving (Vlaams, internationaal en waar van toepassing), operationele doelstellingen (activiteiten), een voorstel voor een set van KPI's (bij voorkeur ruimer dan die van de BOF-sleutel), een visie/strategie m.b.t. samenwerking, afstemming en synergie met andere (internationale) actoren, en dit telkens met een verantwoording van de voorgestelde keuzes. Het voorstel houdt verder ook expliciet rekening met de systeemdimesie en haakt daarom in op de doelstellingenkaders waarin deze systemen zijn ingebed. Hierbij wordt trapsgewijze uitgegaan van het W&I-beleid, het globale Vlaamse beleid (huidig, Visie 2050, Vizier 2030, ...), en ruimer zoals Europees (bv. Green Deal, European Factories of the Future) of internationaal beleid (SDG's).

Het ontwerp van strategisch plan 2024-2028 dient op budgettair vlak minstens rekening te houden met een scenario van constant beleid, wat overeenkomt met de bestendinging van de huidige financiële inbreng in termen van de toegekende subsidies.

Verder gaat het ontwerpplan uit van de conclusies en van de SWOT(-analyse) die werd opgesteld op basis van het ex-postluid van de zelfevaluatie en geeft het aan hoe de zwakke/sterke punten kunnen worden weggewerkt/benut. Tevens gaat het uit van de geïdentificeerde opportuniteiten en uitdagingen en geeft het aan hoe deze maximaal kunnen worden benut/omzeild. In het bijzonder dienen hierbij zowel de regionale beleidscontext en -ontwikkelingen als de internationale beleidscontext en -ontwikkelingen in overweging te worden genomen, evenals het systeem perspectief (cf. supra).

Het ontwerp van strategisch plan bevat naast bovenstaande elementen ook suggesties tot vereenvoudiging/aanpassingen van de regelgeving, de rapportering en opvolging, governance en aansturing, etc. Er wordt met andere woorden verwacht dat de universiteiten ook aanbevelingen formuleren t.a.v. de overheid betreffende een model voor (externe) aansturing (bv. op basis van een buitenlands model waar de BOF of de universiteiten zich aan wil/kan spiegelen), t.a.v. het W&I-beleid in het algemeen en het instrumentarium gericht op fundamenteel wetenschappelijk onderzoek in het bijzonder. Hierbij dient ook de internationale context in overweging te worden genomen.